

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Filozofie

Studijní program: Učitelství pro 2. stupeň základní školy

Studijní obor: Český jazyk – občanská výchova

**MANŽELSTVÍ A RODIČOVSTVÍ S OHLEDEM NA
VZDĚLÁNÍ JEDINCE**

**Marriage and Parentage with Regard to Education of an
Individual**

Diplomová práce: 2012–FP–KFL–237

Autor: Jarmila HRUŠKOVÁ

Podpis:

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Václavíková Helšusová, Ph.D.

Počet

stran	Grafů	Obrázků	tabulek	pramenů	Příloh
82	5	0	8	65	2

V Liberci dne: 28.6.2012

Čestné prohlášení

Název práce: Manželství a rodičovství s ohledem na vzdělání jedince

Jméno a příjmení autora: Jarmila Hrušková

Osobní číslo: P06100127

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má diplomová práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé diplomové práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 28. 6. 2012

Poděkování

V první řadě bych chtěla poděkovat PhDr. Lence Václavíkové Helšusové, Ph.D. za cenné rady, konzultace a hlavně za její trpělivost. Děkuji také své rodině a blízkým přátelům za podporu a pomoc během celého studia a dodání sil při realizaci této práce.

MANŽELSTVÍ A RODIČOVSTVÍ S OHLEDEM NA VZDĚLÁNÍ JEDINCE

HRUŠKOVÁ Jarmila

Vedoucí DP: PhDr. Lenka Václavíková Helšusová, Ph.D.

Anotace

Diplomová práce se zabývá manželstvím a rodičovstvím s ohledem na vzdělání jedince. Teoretická část specifikuje základní pojmy, jako rodina, manželství, rozvod, rodičovství, formy soužití a vzdělání. Dále nastiňuje změny, které jsou pro současnou rodinu charakteristické a zaměřuje se na vzdělání, které ovlivňuje pohled jedince na rodinu a manželství.

V praktické části jsou nastíněny výzkumné problémy a cíle samotného průzkumu. Průzkum na téma Smysl manželství a rodičovství pro vysokoškolské studenty byl proveden dotazníkovou metodou. Je zde také uvedena metodologie šetření a získaná fakta.

Summary

This thesis deals with marriage and parentage with regard to education of an individual. The theoretical part specifies the basic concepts such as family, marriage, divorce, parenting, education and forms of cohabitation. Also outlines the changes that are characteristic for the contemporary family and focuses on education, which affects an individual's perspective on family and marriage.

In the practical part of the research are outlined issues and exploration objective itself. A survey on the sense of marriage and parentage for university students was conducted by questionnaire. It also identified the methodology of the investigation and obtained facts.

Klíčová slova: manželství, rodičovství, rodina, rozvod;

Key words: family, parenthood, marriage, divorce;

Obsah

I Úvod	9
II Teoretická část	11
1 Rodina	11
1.1 Definice rodiny	11
1.2 Rodinné prostředí	11
1.3 Funkce rodiny	12
1.4 Proměna rodiny	14
1.5 Postavení muže a ženy v rodině	23
1.5.1 Postavení ženy v rodině	24
1.5.2 Postavení muže v rodině	27
2 Manželství	29
2.1 Práva a povinnosti manželů	32
2.2 Volba partnera a sňatečnost	33
2.3 Manželství a vzdělání	34
3 Alternativní formy soužití	35
3.1 Nesezdané soužití	35
3.2 Singles	37
3.3 Registrovaná partnerství	37
3.4 Alternativní formy soužití a vzdělání	39
4 Rozvodovost	40
4.1 Rozvodovost a vzdělání	43
5 Rodičovství	44
5.2 Odkládání rodičovství a bezdětnost	47

5.2 Regulování porodnosti.....	48
5.3 Rodičovství a vzdělání.....	48
6 Vzdělávání.....	50
6.1 Pierre Bourdieu a koncepce kulturní reprodukce.....	52
6.2 Rodiče s různým vzděláním a jejich působení na děti.....	53
III Praktická část.....	58
7 Dotazníkové šetření.....	58
7.1 Struktura dotazníku	59
7.2 Dílčí závěr.....	63
IV Závěr.....	65
V Použitá literatura.....	67
VI Seznam příloh.....	74

I Úvod

Ve své diplomové práci se budu zabývat postojem jedince k manželství a rodičovství s ohledem na jeho vzdělání. V teoretické části představím základní pojmy, které s problematikou rodiny a manželstvím souvisí a zaměřím se na to, jaký vliv má vzdělání jedince na jeho rozhodování ohledně manželství a rodičovství. V praktické části diplomové práce nastíním výzkumné problémy a cíle samotného průzkumu.

Rodina bývá označována jako primární skupina. Za primární skupinu ji jako první označil Charles Cooley a na počátku 20. století určil znaky této primární sociální skupiny. Rodina se tak podle něho vyznačuje bezprostřední interakcí, relativně malým počtem členů, relativní stálostí, neinstrumentálností skupiny a důvěrností vztahů členů.¹

Člověk je od počátku tvor společenský a právě rodina mu zajišťuje potřebu někam patřit, mít někoho blízkého, kdo mu rozumí a ke komu má bližší vztah. Abraham Maslow² vyčlenil pět skupin cílů, které lze označit jako základní potřeby. Těmito potřebami jsou fyziologické potřeby, bezpečí, láska, uznání a sebeaktualizace.

Zaměnit rodinu za nějakou jinou instituci není úplně možné. Pocit jistoty, který člověku může poskytnout pouze rodina je nenahraditelný a děti, které neměly tolik štěstí, aby vyrůstaly v rodině, mohou mít problém v kontaktu s ostatními lidmi nebo se u nich mohou projevit chorobné jevy (kriminálnost apod.). Vzhledem k tomu, že je rodina a příbuzenstvo základem společnosti, mělo by platit, že bude-li stabilní rodina, bude stabilní také společnost. Nyní se ale objevují zprávy o tom, jak se manželství a rodina mění.

Česká rodina prošla v posledních desetiletích určitým vývojem. Dnešní rodina již není ve stejné situaci, v jaké byla před několika desetiletími. Manželský svazek již není nutnou podmínkou pro založení rodiny, a tak kromě tohoto klasického modelu rodiny (manželé s dětmi), existují i další podoby soužití. Do těchto podob soužití můžeme zařadit nesezdané soužití partnerů, nesezdané partnerské soužití s výchovou dětí, vý-

¹ NOVOTNÁ, Eliška. Základy sociologie. Vyd. 1. Praha : Grada, 2008. s. 46

² PLHÁKOVÁ, Alena. Dějiny psychologie. Vyd. 1. Praha : Grada, 2006. s. 219

chova dítěte pouze jedním z rodičů nebo výchova nevlastních dětí. Patří sem také rodinné adopce, pěstounská péče, výchova jedním vlastním a jedním nevlastním rodičem a například výchova prarodiči nebo jinými příbuznými.

Výchova rodičů je ovlivněna různými faktory. Je bez pochyby, že je výchova ovlivněna osobností rodičů, hodnotovou orientací, sociálním postavením a vzděláním, protože jinak k výchově dětí přistupují lidé se základním vzděláním, lidé vyučení, lidé s maturitou a odlišný pohled na výchovu mají lidé vysokoškolsky vzdělaní. Je zřejmé, že vzdělání má podstatný vliv na rozhodování jedince o rodině a manželství a právě na vliv vzdělání jsem se rozhodla ve své práci zaměřit. O vzdělání pojednávám samostatně v kapitole Vzdělání a dále se u jednotlivých kapitol zmiňuji o tom, jak právě vzdělání ovlivňuje pohled manželství, rodičovství, alternativní formy soužití apod. Výzkumy³ ukazují, že se výrazně oproti období socialismu proměnil přístup lidí ke vzdělání. Tento fakt je možné vysvětlit tak, že dosažení vysokého vzdělání nebylo v socialistické společnosti žádoucí. To, že vzdělání bylo devalvováno, vysvětluje Milan Kučera⁴ mzdovou nivelizací, která vedla k malým rozdílům v životní úrovni specifických skupin obyvatelstva.

Dříve bylo běžné, že lidé absolvovali školní vzdělání a pak se již věnovali pouze práci. Dnes došlo v tomto ohledu k velké změně, protože již lidé nevystačí s tím, co se naučili v mládí, ale častokrát se musí vzdělávat ještě v produktivním věku.

V současné společnosti přibývá rodin, ve kterých oba partneři dosáhli vysokoškolského vzdělání.⁵ Zajímalo mě proto, jak na rodinu a manželství nahlíží právě vysokoškolští studenti. Součástí mé práce je proto ilustrativní průzkum zaměřený na studenty Technické univerzity v Liberci - tedy na mladé lidi ve věku od 20 do 25 let, kteří v naprosté většině o manželství a dětech teprve přemýšlejí a plánují svoji budoucnost. V rámci své práce představím v praktické části odpovědi na otázky, pomocí nichž jsem chtěla zjistit postoj respondentů k manželství a rodičovství.

³ O výzkumech, které pojednávají o proměně vzdělání, se zmíním ještě v kapitole Vzdělání.

⁴ FIALOVÁ, Ludmila. Populační situace České republiky v 90. letech. In: Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, s. 12

⁵ Viz příloha. Tabulka 7: Sňatky celkem a snoubenců s vysokoškolským vzděláním.

II Teoretická část

1 Rodina

V lidské komunikaci je slovo rodina často užívaným pojmem. Někdy rodinou myslíme označení rodičů a dětí a jindy tento pojem zahrnuje také osoby vzdálenější. V této kapitole se zaměřím na to, jak bývá tento pojem definován, jaké funkce by měla rodina plnit a jak se proměňuje.

1.1 Definice rodiny

Vymezením pojmu rodina se zabývá mnoho oborů, a tak není jednoduché nalézt univerzální definici. Zaměřím se tedy především na vysvětlení z hlediska sociologie a psychologie.

A co tedy pojem rodina přesně znamená?

Sociologickou rovinu rodiny definuje Jan Jandourek⁶ jako formu dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující rodiče a děti.

Psychologové Josef Langmeier a Dana Krejčířová⁷ vysvětlují rodinu jako základní společenskou jednotku známou ve všech lidských společnostech, která je složená z manželského páru a jejich přímých potomků.

1.2 Rodinné prostředí

Podle Zdeňka Matějčka⁸ je charakteristickým znakem rodiny vytváření hlubokých a trvalých citových vztahů mezi dítětem a jeho vychovateli. Děti nejenže lásku přijímají, ale také ji vracejí. Rodiče si zpravidla velmi dobře uvědomují, že dítě je k nim vázáno hlubokým citovým vztahem, a touží si jej udržet. V pozadí bývá představa, že je

⁶ JANDOUREK, Jan. Sociologický slovník. Vyd. 2. Praha : Portál, 2007. s. 206

⁷ LANGMEIER, Josef - KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. Vyd. 3., přeprac. a dopl., v Grada Publishing vyd. 1. Praha : Grada Publishing, 1998. s. 171

⁸ MATĚJČEK, Zdeněk. Výbor z díla. Vyd. 1. Praha : Karolinum, 2005. s. 363

potomek neopustí, i když jednou založí rodinu vlastní a že budou mít ještě vnoučata, kterým odkážou své zkušenosti, vědomosti, naděje, svůj životní styl, cíle životního snažení, životní zkušenosti atd.

Také Blahoslav Kraus⁹ uvádí, že rodina je nezastupitelná při předávání hodnot z generace na generaci, funguje jako nejvýznamnější socializační činitel a stojí na počátku rozvoje osobnosti a má možnost ho v rozhodující fázi ovlivňovat.

Nejenže má rodina důležitou roli při výchově dětí, její postavení je významné také v době, kde se její členové nemohou o sebe postarat. V ideálním případě tak rodina svým členům poskytuje podporu, pomoc apod.

1.3 Funkce rodiny

Rodina je instituce, která je nenahraditelná, protože plní řadu důležitých funkcí, které jsou nutné pro zajištění potřeb rodinných členů. Tyto potřeby však může rodina uspokojit pouze v případě, když plní své funkce.

Josef Langmeier a Dana Krejčířová¹⁰ rozlišují následující funkce rodiny:

- reprodukční funkce
- hospodářská funkce
- socializační funkce
- emocionální funkce

Reprodukční funkce se zabývá plozením nových generací. Je to funkce velmi důležitá nejen pro rodinu, ale také pro celou společnost, protože tím je zajištěno pokračování samotné společnosti.

⁹ KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. s. 79

¹⁰ LANGMEIER, Josef - KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. Vyd. 3., přeprac. a dopl., v Grada Publishing vyd. 1. Praha : Grada Publishing, 1998. s. 171-172

Hospodářská funkce je pro rodinu nezbytná z důvodu ekonomického zajištění. Hospodaření je tedy v každé rodině nutností. V rámci této funkce lze počítat v některých případech také s podporou státu, který částečně rodiny podporuje. Každá rodina, pokud správně funguje, se o své členy stará, dokud nejsou schopni se sami o sebe postarat.

Socializační funkce spočívá v tom, že se od rodičů učíme tomu, jak se začlenit a jak fungovat ve společnosti – jaká pravidla chování jsou nastavena, co je žádoucí a naopak. Radomír Havlík uvádí: „*Socializace je procesem, který propojuje každého jedince se společností. Jedinec se stává z biologického tvora člověkem - kulturní a sociální bytostí, která jedná v rámci jisté tolerance podle uznávaných pravidel, směřuje své chování k společensky přijatelným hodnotám a plní individuálně modifikovaná očekávání, role.*“¹¹ Celý proces socializace již neprobíhá pouze v rodině.

Emocionální funkce slouží pro emoční uspokojení každého člena rodiny. Také Blahoslav Kraus¹² uvádí, že žádná jiná instituce nedokáže vytvořit podobné a tak potřebné citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty jako rodina. Proto podstata a smysl rodiny nemohou být nikdy proměněny. Nyní však přibývá rodin, které tuto funkci plní jen s velkými obtížemi. Narůstá tak počet dětí citově deprivovaných, nebo i týraných.

Někteří lidé nevnímají rodinu jako důležitou součást svého života, a tak se jí nevěnují v takové míře, která je nezbytná pro její správný chod. Dochází tak k různým poruchám jejích funkcí. Nejčastější příčinou bývá pracovní zaneprázdněnost či podnikatelské aktivity, které člověka zcela pohltí. Úspěšní rodiče svou nepřítomnost dětem vynahrazují přepychem, který je jakousi kompenzací za narušení rodinných vztahů.¹³

¹¹ HAVLÍK, Radomír - KOŤA, Jaroslav. Sociologie výchovy a školy. Vyd. 1. Praha : Portál, 2002. s. 44

¹² KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. s. 81

¹³ Tamtéž. s. 80

Komplexnější pohled na rodinu představuje Blahoslav Kraus a Věra Poláčková.¹⁴ Podle kterých lze vymezit rodinu jako systémový celek, který je schopný reprodukce svých základních podmínek. Rodinu lze tedy definovat jako:

a) *dynamický systém*, který reprodukuje svoje základní podmínky především a hlavně tím, že původní předpoklad svého vzniku (narození dítěte) mění na svůj výsledek, který se stává potenciálním východiskem vzniku dalšího, nového systému (nové rodiny);

b) *společenský subsystém*, který zabezpečuje primárně individuální a celospolečenské zájmy a potřeby. Překonávání a neustálá reprodukce rozporů mezi individuálním a společenským určuje postavení rodiny v systému společenských vztahů. Rodina má sice vlastní zdroje pohybu, ale jejich kvalita je stále více závislá na složitějších a řádově vyšších strukturách;

c) *strukturovaný celek (systém)*, jehož smyslem, účelem a náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí;

1.4 Proměna rodiny

„Rodina je tradičně pokládána za instituci tvořící základ či symbolickou kotvu společnosti. Přesto málokterá instituce doznala tolika změn jako právě rodina, ať už ve své formě nebo ve funkcích, jež má naplňovat a které se výrazně odlišují v čase a prostoru. Žijeme v době, kdy se již nejméně 40 let soustavně hovoří o krizi rodiny, o jejím rozpadu a nestabilitě“¹⁵

Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že je rodina proměnlivou institucí, která se měnila podle toho, jak lidem nejvíce vyhovovala. V této práci se zaměřím na situaci v

¹⁴ KRAUS, Blahoslav - POLÁČKOVÁ, Věra. Člověk - prostředí - výchova : k otázkám sociální pedagogiky. Brno : Paido, 2001. s. 78

¹⁵ ČERMÁKOVÁ, Marie. Na cestě do EU: rovné příležitosti mužů a žen v ČR. Praha : Národní kontaktní centrum - Ženy a věda : Sociologický ústav AV ČR, 2002. s. 91

období druhé poloviny dvacátého století a především na období posledních dvaceti let v České republice.

Během druhé poloviny 20. století prodělala rodina podle Dany Hamplové¹⁶ ve většině západních zemí zásadní proměnu. Proměnily se normy i reálné chování a dříve standardní model rodinného startu¹⁷ ztratil nutnou závaznost. Rodinné starty jsou mnohem rozmanitější. Část mladých lidí spolu začíná společné soužití bez sňatku a manželství uzavírá později nebo je dlouhodobě odkládá.

Česká republika se od evropských demokratických zemí začala výrazně odlišovat v období po druhé světové válce. Po celou komunistickou etapu byl pro Českou republiku příznačný nízký věk vstupu do manželství a po sňatku zpravidla následovalo v krátké době narození potomků, nejčastěji dvou. Významná část sňatků byla urychlena těhotenstvím.¹⁸ Po pádu komunistického režimu došlo k proměně reprodukčního chování. Generace, které předchozí režim nezažily, odkládají nebo odmítají vstup do manželství a rození potomků.¹⁹ Rodinné chování tak v posledních desetiletích doznalo mnoha změn, které se neprojevují pouze změnami v uspořádání rodiny, ale také změnami v demografickém chování populace (sňatečnost, porodnost, věková hranice pro vstup do manželství, rozvodovost apod.). Příčinami těchto změn může být změna hodnotového systému a ekonomických podmínek.

Zastáncem názoru, že důvodem současného vývoje jsou změny hodnotových orientací nejmladší generace, je Ladislav Rabušic²⁰. Podle něho za vším stojí hluboká proměna hodnot a hodnotových preferencí, která se odehrává v mladých věkových skupinách české populace narozené v druhé polovině 70. a na počátku 80. let a která byla umožněna politickou změnou v roce 1989.

¹⁶ HAMPLOVÁ, Dana. Vstup do manželství a vzdělání českých žen. In: HAMPLOVÁ, Dana, Jitka RYCHTAŘÍKOVÁ a Simona PIKÁLKOVÁ. České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2003, s. 11

¹⁷ Standardním modelem rodinného startu se v tomto případě myslí následující: sňatek, založení společné domácnosti a narození dítěte.

¹⁸ CHALOUPKOVÁ, Jana - ŠALAMOUNOVÁ, Petra. Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě. 1. vyd. Praha : Sociologický ústav AV ČR, c2004. s. 13

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ RABUŠIC, Ladislav. Kde ty všechny děti jsou ? : porodnost v sociologické perspektivě. Vyd. 1. Praha : SLON, 2001. s. 205

Tato proměna demografického chování je běžně označována za druhý demografický přechod.²¹ Nové modely rodinného chování se začaly objevovat na konci šedesátých let ve Švédsku a Dánsku a odtud se šířily do dalších zemí. Nejprve partneři oddávali narození dítěte, ale věk při sňatku zůstával nízký. Pro druhý demografický přechod není příznačná pouze změna v časování vstupu do manželství, ale i celkový pokles plodnosti.²² Do tzv. druhého demografického přechodu, jímž se označují pronikavé kvalitativní změny reprodukčního chování, se Česká republika, podle názoru některých demografů a sociologů, dostala po listopadu 1989.²³

Odlíšný názor na příčinu změn zastává skupina demografů a sociologů, kteří se domnívají, že důvodem reprodukčních změn je zhoršení ekonomických podmínek, především mladých rodin. Podle Jitky Rychtaříkové²⁴ se Česká republika oproti vyspělým státům liší v tom, že v západní Evropě sledované změny probíhaly postupně, zatímco ve východní Evropě poklesly hodnoty sňatečnosti a plodnosti během dvou až tří let.

Při porovnání proměn rodiny podle Iva Možného a Françoise de Singly, zjistíme, že tito autoři dochází k podobným závěrům. Nyní se pokusím nastínit proměny těchto autorů. Ivo Možný²⁵ uvádí, že ve druhé polovině dvacátého století proběhly následující změny:

- **Legitimizace předmanželského sexu**

V křesťanském kulturním okruhu měla po staletí rodina monopol na sex. *„Předmanželský sex se někdy v polovině našeho století všeobecně legitimizoval a může být počátkem, nikoli vyvrcholením vzájemného poznání a přiblížení.“*²⁶

²¹ Prvním demografickým přechodem jsou označovány změny, které probíhaly od konce 17. století a které lze obecně označit za přechod od extenzivní (vysoká plodnost, vysoká úmrtnost) k intenzivní (nízká plodnost, nízká úmrtnost) reprodukci.

²² CHALOUPKOVÁ, Jana - ŠALAMOUNOVÁ, Petra. Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě. 1. vyd. Praha : Sociologický ústav AV ČR, c2004. s. 14

²³ FIALOVÁ, Ludmila. Populační situace České republiky v 90. letech. In: Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, s. 13

²⁴ CHALOUPKOVÁ, Jana - ŠALAMOUNOVÁ, Petra. Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě. 1. vyd. Praha : Sociologický ústav AV ČR, c2004. s. 14

²⁵ MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. s. 21-23

²⁶ MOŽNÝ, Ivo. Sociologie rodiny. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 1999. s. 130

- **Zvyšování počtu nemanželských dětí**

Přestože párová rodina ztratila monopol na legitimizaci sexu, mohla se ale zachovat jako institucionalizovaná legitimizace reprodukčního aktu. Od počátku sedmdesátých let ale stoupá počet nemanželských dětí. Přestože se ve všech známých společnostech rodí děti mimo manželství, ilegimita²⁷ není nikde schvalována.²⁸

Podíl dětí narozených mimo manželství se zvyšuje už od poloviny 70. let. V roce 1974 dosáhl 4,3%, ale po celá osmdesátá léta se pohyboval okolo 8%. Od první poloviny 90. let dochází k nárůstu nemanželsky narozených dětí a v dnešní době tento ukazatel dosáhl již více než třetiny narozených.²⁹

- **Oslabení vlivu rodiny na výběr partnera**

V tradiční rodině byl výběr partnera v rukou rodičů, a to přispívalo ke stabilitě společnosti. Rodiče zpravidla vybírali partnery pro své potomky podle výše majetku nastávajícího partnera. V demokratické společnosti s individuálním klimatem a hodnotou svobodné volby se postupně a podstatně oslabil vliv rodiny na toto rozhodnutí.

- **Nárůst počtu opakovaných manželství**

Křesťanství pojímalo manželství jako instituci, která je nezrušitelná. Za trvalost rodiny ručila náboženská víra a jednou založená rodina se považovala za doživotní. Česká republika patří podle Blahoslava Krause³⁰ k zemím s nejvyšším výskytem rozvodů. Příčinou nárůstu opakovaných manželství je to, že se rozpadá každé druhé manželství.

²⁷ V tomto případě se za ilegimitu považuje narození dítěte mimo manželství. O počtech dětí narozených mimo manželství pojednává graf 3: Vývoj počtu narozených v letech 1993-2010.

²⁸ LANGMEIER, Josef - KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. Vyd. 3., přeprac. a dopl., v Grada Publishing vyd. 1. Praha : Grada Publishing, 1998. s. 171

²⁹ HAMPLOVÁ, Dana a Blanka ŘEHÁKOVÁ. Kdo u nás rodí děti za svobodna?. In: Jaká je naše společnost?. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, s. 386

³⁰ KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. s. 85

- **Klesající porodnost**

Hlavním smyslem rodiny byla výchova dětí. Péče o ně dokázala naplnit život ženy i muže. Děti se rodilo hodně, ale jejich celkový počet se reguloval vysokou úmrtností. S příchodem sedmdesátých let začala porodnost³¹ klesat. A dnes je rodina s jedním dítětem nejčastějším typem rodiny. Zatímco ještě v roce 1991 měla v průměru každá žena více než dvě děti, v roce 2004 je to již jen dítě jedno.³² Údaj z roku 2010 se nyní zmiňuje o tom, že na jednu ženu připadá 1,49 dítěte.³³

- **Stejná důležitost kariéry pro ženy a muže**

Od konce padesátých let ženy hromadně opouštějí domácnost a profesní kariéra³⁴ se pro ně stává stejně důležitá jako pro muže.

Důsledkem emancipace (růstu vzdělanosti, kvalifikovanosti, zaměstnanosti) je podle Blahoslava Krause³⁵ dvoukariérový model současné rodiny. Dvoukariérové manželství je takové, ve kterém se oba partneři nějakým způsobem podílejí na placené a neplacené domácí práci. Tento typ rodinného uspořádání upřednostňuje většina žen manažerek a vyznačuje se tím, že na ženě stále spočívá větší díl zodpovědnosti za rodinu a domácnost.³⁶

³¹ Porodnost je jedním ze základních demografických ukazatelů udávající podíl narozených z určité skupiny za určité časové období.

³² Mimomanželská plodnost v České republice po roce 1989: sociální a ekonomické souvislosti. 1. vyd. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2006. s. 66

³³ Ukazatele plodnosti. In: Demografie [online]. 2011 [cit. 2012-04-29]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/4008-11>

³⁴ Termín kariéra slouží jako synonymum pro získání postavení, ev. prosazení se v zaměstnání nebo povolání.

³⁵ KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. s. 84-85

³⁶ Gender v managementu: kvalitativní výzkum podmínek a nerovností v ČR. DUDOVÁ, Radka, Alena KRÍŽKOVÁ a Drahomíra FISCHLOVÁ. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí [online]. 2006 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_207.pdf

Francoise de Singly³⁷ shrnul proměny rodiny šedesátých let do následujících šesti bodů.

- snížení počtu sňatků a zvýšení počtu nesezdaných svazků
- nárůst počtu rozvodů a rozchodů
- nárůst neúplných rodin s jedním rodičem
- snížení počtu porodů
- nárůst počtu porodů mimo manželství
- nárůst počtu párů, kde jsou zaměstnáni oba manželé

Při porovnání proměn rodiny podle Iva Možného a Francoise de Singly zjistíme, že proměny současné české rodiny se v podstatě shodují s proměnami rodiny ve Francii v šedesátých letech. Podle tohoto porovnání je možné dojít k závěru, že se česká společnost podobá proměnám rodiny, které již v západních společnostech proběhly.

Uvedené změny jsou pro rodinu naprosto zásadní, a tak není divu, že vyvolávají četné diskuse. Nemyslím si ale, že by všechny uvedené změny měly pro společnost pouze negativní důsledky. Tabulka 1 představuje charakteristiky rodin a ukazuje jejich postupnou proměnu. Přejít od rodiny tradiční k rodině moderní, až postmoderní přináší zásadní změny. V rodině tradiční byl kladen důraz na nabytí ekonomických statků, což bylo důvodem silné stability rodiny. Navíc bylo na manželství v tradiční společnosti nahlíženo jako na pevný svazek, který měl doživotní trvání. Vzhledem k tomu, že v 19. století se začal přikládat důraz na city, nebylo již manželství tak pevné, jako v rodině tradiční. Také Francois de Singly³⁸ poukazuje, že přechod rodiny moderní k rodině postmoderní se projevuje zejména zaměřením na vztahy. Za prvního autora, který defí-

³⁷ SINGLY, Francois de. Sociologie současné rodiny. Vyd. 1. Praha : Portál, 1999. s. 87

³⁸ Tamtéž, s. 90-91

noval postmoderní rodinu, považuje Ivo Možný³⁹ Edwarda Shortera, který stanovil tyto identifikátory postmoderní rodiny:

- větší hodnotová závislost dětí na masmédiích než na rodičích
- nestabilita v párovém životě, jež se odráží ve vzestupu rozvodovosti a nesezdaného soužití
- systematická demolice konceptu rodinného hnízda nukleární rodiny v nové liberalizaci žen

Podle Oldřicha Matouška⁴⁰ nejsou postmoderní rodiny zakládány proto, aby reprodukovaly populaci nebo jinak prospívaly velkým společenstvím lidí. Stabilita postmoderních rodin stojí a padá s citovou bilancí partnerského vztahu, protože nyní lidé zakládají rodiny kvůli uspokojování potřeb partnerů.

V tabulce 1 je uvedeno, že struktura moderní rodiny je nukleární, manželská. Tím se liší v porovnání s tradiční rodinou, jejíž struktura byla vícegenerační, protože došlo ke snížení počtu rodinných členů. *„Termín nukleární rodina se začal používat v 50. letech 20. století. Mělo se jednat o označení standardního způsobu rodinného života vyspělých průmyslových civilizací, jako „normální“ způsob rodinného života, k němuž celý předchozí vývoj přirozeně směřoval...“*⁴¹

³⁹ MOŽNÝ, Ivo. Sociologie rodiny. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 1999. s. 201

⁴⁰ MATOUŠEK, Oldřich. Metody a řízení sociální práce. Vyd. 2. Praha : Portál, 2008. s. 181

⁴¹ MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. s. 50

Tabulka 1: Základní charakteristiky tradiční, moderní a postmoderní rodiny

Charakteristiky rodin	Tradiční	Moderní	Postmoderní
Struktura	široká, vícegenerační	nukleární, manželská	variabilní, individualizovaná
Základní Kapitál	Ekonomický	ekonomický, sociální, kulturní	sociální, KULTURNÍ
Legitimizace	sex, děti	Děti	NELEGITIMIZUJE
Role	komplementární, hierarchizované	segregované, komplementární	Individualizované
Funkce	Univerzální	pečovatelské, statusotvorné, citové	CITOVÉ
Autorita	Otec	otec-matka, funkčně segregované	individualizovaná, slabá
Reprezentace Diskursu	náboženský, církevní	Občanský	Masmediální
Mezigenerační přenos	patrilinéární, autoritativní	demokratický, smíšený	Slabý

Zdroj: MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. s. 21-23

Důvodem změn, které ve společnosti proběhly, může být změna hodnotové orientace, která se projevuje individualismem. Přesto se ale rodina ve výzkumech umísťuje v žebříčku hodnot na nejvyšších místech. Ze šetření Centra pro výzkum veřejného mínění SOÚ AV ČR,⁴² které se konalo v dubnu 2005, bylo zjištěno, že mnozí lidé partnera

⁴² Hodnota dítěte v individuálním životě a pro společnost [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006 [cit. 2012-04-10]. Dostupný z WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100061s_Hodnota%20dite%20v....pdf>

a děti řadí stále vysoko na žebříčku svých hodnot. Vstup do manželství se v tomto případě umístil po hodnotách jako mít stálého partnera, mít děti a dosáhnout úspěchu v zaměstnání. Vzdělání se v tomto případě umístilo na pátém místě před zálibami a společenským životem. Na vyšších místech žebříčku životních hodnot se umístil dlouhodobý vztah, děti, úspěch v zaměstnání a svatba. Na spodních příčkách jsou hodnoty spjaté s oblíbenými činnostmi. Z tabulky lze také vyčíst, že pořadí životních cílů u mužů a žen se zásadně neliší. Hodnoty jako svatba, dosažení co nejvyššího vzdělání, věnování se zálibám a pestrý společenský život mají podle výše uvedeného výzkumu pro muže a ženy stejnou důležitost. Nepatrné rozdíly lze ale vidět v čele tabulky. Zatímco pro ženy bylo nejčastěji nejdůležitější mít v životě děti, u mužů obsadila první místo položka mít stálého partnera. Děti se u mužů zařadily až na třetí místo za úspěchy v zaměstnání. Lze tedy konstatovat, že ženy častěji než muži kladou důraz na rodinné hodnoty a stálého partnera, muži pak na partnerský vztah a úspěchy v zaměstnání. Různé řazení životních cílů (mít děti a dosáhnout úspěchu v zaměstnání) může být u mužů způsobeno větší zodpovědností mužů za materiální zabezpečení rodiny.

Tabulka 2 : Pořadí životních cílů podle pohlaví v roce 2005

	Ženy	Muži
Mít stálého partnera	2.	1.
Mít děti	1.	3.
Dosáhnout úspěchu v zaměstnání	3.	2.
Vdát se, oženit se	4.	4.
Dosáhnout co nejvyššího vzdělání	5.	5.
Věnovat se svým zálibám	6.	6.
Žít pestrým společenským životem	7.	7.

Zdroj: *Hodnota dítěte v individuálním životě a pro společnost* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006 [cit. 2012-04-10]. Dostupný z WWW:

<http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100061s_Hodnota%20ditete%20v....pdf>

Pokud bychom se zaměřili na výzkum⁴³, který zkoumal přímo hodnotu rodiny a dalších životních oblastí, zjistíme, že pro více než třičtvrtiny dotázaných je na prvním místě rodina. Jinou než nejvyšší prioritu rodině přitom přisuzovali především lidé mladí, svobodní a bezdětní. Na druhém a třetím místě skončili přátelé a známí společně s prací. Z výzkumu bylo také zjištěno, že práci přitom relativně výše v průměru řadili kvalifikovaní dělníci (průměr 2,28), vysoce kvalifikovaní odborní nebo vedoucí pracovníci (2,39), nezaměstnaní (2,62), lidé ve věku 30 až 44 let (2,54) a 45 až 59 let (2,63). Výrazně nižší prioritu jí naopak přisuzovali studenti (3,42), respektive mladí lidé ve věku 15 až 19 let (3,47). Naopak přátele a známé kladou relativně výše mladí lidé ve věku 15 až 19 let (2,06) a v menší míře od 20 do 29 let (2,55), často studenti (2,11). Na čtvrtém místě s poměrně výrazným odstupem za sférou práce skončila oblast volného času. Podstatně menší význam pak lidé přisuzují politice a náboženství.

1.5 Postavení muže a ženy v rodině

Proměnou tradiční společnosti ve společnost moderní došlo ke změně vztahů muže a ženy. V následujících dvou kapitolách se budu věnovat postavení mužů a žen obecně a poté každému pohlaví samostatně.

V tzv. tradičním modelu rodiny je muž podle Hany Maříkové⁴⁴ chápán jako její výhradní živitel, jež je silně orientován na sféru placené práce. Naproti tomu žena je zakomponována v soukromé instituci rodiny. V tradiční společnosti se sociální role muže a ženy doplňovaly tak, že muž a žena na sobě byli vzájemně závislí, protože jeden bez druhého by byl jen stěží schopen fungovat.

⁴³ ČERVENKA, Jan. Hodnotové orientace české veřejnosti. Centrum pro výzkum veřejného mínění: Sociologický ústav AV ČR [online]. 2004 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100433s_ov50107.pdf

⁴⁴ MAŘÍKOVÁ, Hana. Muž v rodině: demokratizace sféry soukromé. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 1999. s. 14

Postavením mužů a žen se zabývá vědní obor gender studies. Podle Hany Maříkové⁴⁵ výraz gender odkazuje k rozdílům mezi muži a ženami, anebo také mezi mužským a ženským. Tyto rozdíly mnozí z nás vnímají jako cosi daného či dokonce přirozeného - a tudíž neměnného. Ve skutečnosti se však jedná o lidský "výtvor" - lidskou konstrukci. Pojímáno z genderového hlediska rozdíly mezi mužem a ženou nejsou zcela jednoznačně předurčeny biologicky, geneticky ani nikterak jinak "od přírody", nejsou nám dány dopředu (ani přírodou, ani bohem), nýbrž vznikají a jsou podmíněny kulturně, historicky a sociálně. Gender jakožto sociální konstrukt pak reálně ovlivňuje, formuje či modifikuje individuální vlastnosti a schopnosti zcela konkrétních mužů a žen, stejně tak jako jejich postoje, názory a chování směrem k vžité normě pro jednotlivá "pohlaví" (resp. gender), tedy směrem k onomu "typicky mužskému" či "typicky ženskému".

V souvislosti s genderovou problematikou také Ann Oakleyová⁴⁶ uvádí, že jsou muži i ženy ve vzdělávání a zaměstnání tlačeni do rozdílných pozic. Není tedy divu, že na konci tohoto procesu mohou považovat své striktně vymezené role za předem dané na základě nějakého obecného zákona, přestože ve skutečnosti nejsou biologické rozdíly mezi muži a ženami ani tak velké, ani neměnné.⁴⁷

1.5.1 Postavení ženy v rodině

Široká škála možností, která se ženám v současné době naskytla, způsobila to, že se některé ženy začaly prosazovat mimo rodinu, a to dokonce na pozicích, které dříve náležely pouze mužům. Důvodem této proměny role je vzdělání, které v současné době pro spoustu žen představuje otevřený mobilitní kanál, díky kterému je jejich uplatnitelnost na trhu práce vyšší, než tomu bylo v minulosti.

⁴⁵ MAŘÍKOVÁ, Hana. Gender! Co to znamená?. In: Sociologický webzin [online]. 1982 [cit. 2012-04-29]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=225&lst=120>

⁴⁶ OAKLEY, Ann. Pohlaví, gender a společnost. Vyd. 1. Praha : Portál, 2000. s. 120

⁴⁷ Pojem gender je do češtiny převzat z angličtiny, kde původně znamenal gramatický rod.

Nespokojenost žen v intimním světě rodiny se projevila na konci 60. let, kdy začíná být ženám podle Hany Maříkové⁴⁸ v rodinách “těsno”. Vdané ženy ze středních vrstev společnosti začaly být doma nespokojené, protože jim nestačilo realizovat se pouze jako matky, manželky a hospodyně, ale cítily stále silněji potřebu realizovat se v oblasti placené práce. Tímto se tak narušila jedna ze stereotypních představ o ženě. S aktivním zapojením žen mimo rodinu a domácnost se tak vynořila otázka, jak skloubit rodinu a kariéru, a jestli začlenit muže do péče o děti a do prací v domácnosti. Přestože jsou v tradiční dělbě práce zřejmé významné změny, převážnou část domácích prací vykonává stále žena, protože většina mužů není ochotna převzít navíc další povinnosti. Podle Jany Chaloupkové a Petry Šalamounové⁴⁹ souhlasí s větším zapojením do rodinných záležitostí častěji muži s vyšším vzděláním. Muži s nižším vzděláním se k domácím pracím a k péči o děti stavějí častěji odmítavě.⁵⁰

Emancipace žen je podle Francise Fukuyamy⁵¹ příčinou rozpadu tradičního společenského pořádku. Ženy jsou podle jeho názoru viníkem takřka všech sociálních problémů poslední doby a za hlavní příčinu rozkladu rodin považuje sexuální osvobození žen a jejich hromadný nástup do práce. Dalším zastáncem názoru, že současná krize sňatečnosti je způsobena vstupem žen na trh práce a jejich emancipací, je Marc Montoussé.⁵² Ten tvrdí, že nedochází k odmítnutí rodiny, ale k odmítnutí manželství a tradičních forem rodinného soužití založených na stálosti a přísném rozdělení rolí. Tyto ženy méně často souhlasí s výroky, že muž má vydělávat peníze a žena se má starat o domácnost a rodinu.⁵³

⁴⁸ Proměny současné české rodiny : (rodina-gender-stratifikace). Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 2000. s. 101

⁴⁹ CHALOUPKOVÁ, Jana - ŠALAMOUNOVÁ, Petra. Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě. 1. vyd. Praha : Sociologický ústav AV ČR, c2004. s. 37

⁵⁰ O postojích mužů k rolím v rodině pojednává Tabulka 3.

⁵¹ TUČEK R, Milan a Marie ČERMÁKOVÁ. Česká rodina v transformaci: Stratifikace, dělba rolí a hodnotové orientace. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1998. s. 7

⁵² MONTOUSSÉ, Marc - RENOARD, Gilles. Přehled sociologie. Vyd. 1. Praha : Portál, 2005. s. 296

⁵³ CHALOUPKOVÁ, Jana - ŠALAMOUNOVÁ, Petra. Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě. 1. vyd. Praha : Sociologický ústav AV ČR, c2004. s. 37

Z výzkumu o oblíbenosti vykonávání domácích prací z hlediska úrovně vzdělání žen⁵⁴, bylo zjištěno, že ženám, které nedosáhly vysokoškolského vzdělání, vadily podle Hany Maříkové⁵⁵ domácí práce daleko méně než ženám s vysokoškolským vzděláním. Ženy z dělnické třídy a ženy s nižším stupněm vzdělání připisují své roli hospodyně větší status než ženy ze střední třídy a ženy s vyšším vzděláním. Přes relativně rostoucí participaci mužů na domácích pracích vykazuje dělba práce v domácnosti stále ještě rysy nerovnosti. Dosud totiž ještě nebyla nalezena optimální poloha dělby práce vyhovující oběma stranám.

Zatímco ženy ve společnosti získaly rovnoprávnější postavení, v porovnání s minulostí na tom nejsou, podle mého názoru, lépe. Nejenže mají na starosti náročné úkoly v práci, ale stále na nich zůstává starost o domácnost a především o děti. Svoji pracovní dráhu přizpůsobují své roli – matky a jsou to právě ony, které častěji přerušují kariéru, pracují na zkrácený úvazek a za nižší platové ohodnocení. Seberealizaci mimo rodinu vyhledávají především ženy s vyšším vzděláním. Vzhledem k vysokým požadavkům dnešní společnosti není pro ženy s dětmi jednoduché se ve velké konkurenci prosadit. Přesto se ale stále častěji setkáváme s příklady dvoukariérového manželství – manželství, v němž jsou oba manželé zaměstnáni. Pracující žena ve většině případů zastává dvojí roli. První z nich je role manželky - matky a druhou z nich je role zaměstnané ženy.

Přestože mají muži od roku 2001 možnost využít rodičovskou dovolenou, jde o naprostou výjimku, když tuto možnost muž využije. V naprosté většině je to právě žena, která svoji pracovní kariéru přerušuje a stává se matkou na plný úvazek. Ani po mateřské dovolené však není možné, aby se žena kvůli péči o děti naplno věnovala své pracovní kariéře.⁵⁶

⁵⁴ Výzkum byl proveden Mirrou Komarovskyy.

⁵⁵ MAŘÍKOVÁ, Hana. Muž v rodině: demokratizace sféry soukromé. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 1999. s. 22-23

⁵⁶ Jako důkaz toho, že ve společnosti dochází k rovnocennosti žen a mužů, byl 19. června 2006 poprvé vyhlášen Den rovnosti žen a mužů. Pod pojmem rovnost se skrývá těsné propojení osobního a pracovního života, zapojení otců do péče o děti apod.

Oldřich Matoušek říká: „*Současná česká rodina je rodinou zaměstnané ženy. Zaměstnání ženy je pro většinu rodin stále ještě ekonomickou nutností. Žena je u nás přetížena souběžnými požadavky práce a domácnosti.*”⁵⁷

1.5.2 Postavení muže v rodině

Pozornost roli muže v rodině začala být věnována až ve druhé polovině 70. let a mnohé výzkumy dospěly k závěru, že otec je rovněž velmi podstatným a důležitým činitelem ve vývoji dítěte. Muž je v novém konceptu otcovství pojímán jako stejně schopný jako žena (matka) a tento „nový otec“ je definovaný jako více zainteresovaný na každodenní péči o dítě a vyjadřuje skutečnost, že současná generace otců je jiná než předchozí generace mužů.⁵⁸

„*Zatímco muži je vyhrazeno místo ve veřejné sféře, ve sféře placené práce, podnikání, politiky atd., ženě je vymezeno místo v rodině a domácnosti. Sféra veřejná je přitom oceňována, hodnocena výše než sféra soukromá, sféra neplacené domácí práce, sféra domácnosti, péče o rodinu.*”⁵⁹ „*A zatímco sféra veřejná je chápána jako svět „mužský“, sféra soukromá jako svět „ženský.*”⁶⁰ Podle Hany Maříkové⁶¹ rozdělení společnosti na sféru soukromou a veřejnou vzájemnou závislost mužů a žen nezrušilo. Proto, aby mohl muž ve veřejné sféře (v práci) fungovat, je nutné, aby rodina byla místem, kde může nabrat nové síly a připravit se na svoji úlohu ve světě práce. Závislost ženy na muži je minimálně ekonomická a u muže je tato závislost dána tím, že žena zabezpečuje muži základní existenční potřeby. V tomto smyslu je možné na jejich role nahlížet jako na role vzájemně se doplňující, jako na komplementární.

⁵⁷ MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997. s. 35

⁵⁸ MAŘÍKOVÁ, Hana. Muž v rodině: demokratizace sféry soukromé. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 1999. s. 18-19

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Tamtéž, s. 15

V závislosti na vzdělání mužů se různí jejich názory na účast na výchově dětí a na péči o domácnost. Dle výzkumu, který provedly Jana Chaloupková a Petra Šalamounová, bylo zjištěno, že v porovnání s ostatními je nejméně mužů vysokoškoláků přesvědčeno o tom, že muži a ženy by měli mít pevně rozděleno vydělávání peněz a starost o domácnost. Nejvíce se k tomuto názoru přibližují lidé se středním vzděláním s maturitou. V postoji k péči o děti se nejvíce liší muži se základním a vysokoškolským vzděláním. Zatímco 44,3% mužů se základním vzděláním si myslím, že by se muž měl více než doposud podílet na péči o děti, tento názor sdílí téměř tři čtvrtiny vysokoškolsky vzdělaných (74,4%).

Tabulka 3: Postoje mužů k rolím v rodině podle vzdělání. Podíl kladných odpovědí (v %)

	základní	vyučení nebo střední bez maturity	střední s maturitou	vysoko- školské
Muž má vydělávat peníze a žena se má starat o domácnost a o rodinu.	50,6	57,7	61,5	44,3
Muži by se měli více než doposud podílet na péči o děti.	44,3	48,6	61,9	74,4

Zdroj: Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě [online]. Praha: Sociologické studie, 2008 [cit. 2012-04-10]. Dostupný z WWW:
<http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/210_1chalou47%20pro%20tisk.pdf>

Od roku 2001 mají muži nárok z důvodu rodičovské dovolené na pracovní volno. „Zavedením rodičovské dovolené tak dochází ke zrovnoprávnění mužů uvnitř skupiny mužů (mužů mezi sebou z hlediska socioekonomického postavení) i ke zrovnoprávně-

ni zaměstnaných mužů vzhledem k zaměstnaným ženám.“⁶² Počet mužů, kteří dosud tuto možnost využili, je velmi nízký. V České republice nedosahuje počet mužů, kteří pečují o dítě ani jednoho procenta.⁶³

2 Manželství

V předchozích kapitolách jsem se zmínila o postavení žen a mužů a nyní se zaměřím na manželství. Podle Anthony Giddense⁶⁴ se manželstvím označuje sexuální vztah mezi dvěma jedinci, který společnost akceptuje. Takřka vždy jde o vztah mezi osobami opačného pohlaví, od kterých se očekává, že budou plodit a vychovávat děti.

Význam instituce manželství je v současné době často diskutovaným tématem. Příčinami těchto diskusí jsou demografické statistiky, které poukazují na klesající sňatečnost.⁶⁵ V každém případě se manželství považuje za nejvhodnější prostředí pro výchovu dětí.

Z hlediska sňatečnosti lze 20. století podle Michaely Dimitrové⁶⁶ rozdělit zhruba do tří základních etap. Do první z nich bychom mohli zařadit období od roku 1918 až do konce 2. světové války, během něhož došlo k nástupu jakéhosi kompenzačního období a vynahrazení poklesu zejména sňatečnosti a porodnosti. Druhou etapu tvoří víceméně celá socialistická éra a je charakterizována vysokou úrovní sňatečnosti, což bylo částečně zapříčiněno nízkou úrovní antikoncepce a také částečně tím, že docházelo k jakémusi uzavírání se do rodiny, protože jiné společenské aktivity byly v té době omezovány. K tomu také přispěla i nejrůznější vládní opatření - novomanželské půjčky, bytová výstavba, nedostatečný důraz na vzdělání, omezené možnosti seberealizace apod. Zásad-

⁶² MAŘÍKOVÁ, Hana a Radka RADIMSKÁ. Podpora využívání rodičovské dovolené muži. In: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2003 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/956/pruzkum.pdf>

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ GIDDENS, Anthony. Sociologie. Vyd. 1. Praha : Argo, 1999. s. 550

⁶⁵ Na podporu manželství se každým rokem koná celostátní kampaň Národní týden manželství, který má veřejně připomenout hloubku a neobyčejnost manželského vztahu, který není samozřejmostí.

⁶⁶ DIMITROVÁ, Michaela. Manželství a jeho význam v pojetí české veřejnosti. In: Naše společnost [online]. 2007 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100074s_MANZELSTVI.pdf

ním mezníkem pro vstup do třetí etapy (od roku 1990 až do současnosti) byl rok 1989. Po tomto roce došlo k postupnému snížení sňatečnosti. Politický převrat totiž znamenal otevření hranic, rozšíření možností seberealizace, nastolení nové ekonomické situace, zrušení zmiňovaných novomanželských půjček apod., což vedlo k následnému snižování sňatečnosti, které se v podstatě udrželo až do současnosti. Nejenže se rozšířilo užívání antikoncepce, ale také pravděpodobně došlo k nárůstu podílu osob, které vědomě odmítají život v trvalém partnerském svazku a také těch, kteří žijí nesezdaně. V současnosti je patrné, že ubývá počet sňatků v nejmladších věkových kategoriích (18-24 let) a zvyšuje se počet mužů a žen, kteří vstupují do manželství mezi 25. a 34. rokem života.

Úbytek počtu sňatků po roce 1990 může být způsoben tím, že se lidem otevřely nové možnosti seberealizace. Podle výzkumu z roku 2005⁶⁷ pokládají lidé manželství za více důležité, než je vzdělání, záliby a společenský život.

⁶⁷ Průměrnou hodnotu pořadí životních cílů popisuje Tabulka 6.

Graf 1: Sňatky a bilance manželství v letech 1920 – 2009

Zdroj: Sňatky a bilance manželství v letech 1920 - 2009, 2010. Český statistický úřad. [http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/D900349A1C/\\$File/4032100405.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/D900349A1C/$File/4032100405.pdf) (accessed March 12, 20).

Uvedený graf dává informace o počtu sňatků, které byly uzavřeny na počátku 20. století. Ještě ve dvacátých letech se počet sňatků držel nad hranicí 100 tisíc. Na počátku 50. let se počet sňatků k této hranici přiblížil. Poté došlo k poklesu sňatků. Výrazný vzestup sňatků v roce 1990 (na skoro 91 tis.) byl způsoben ohlášeným zrušením cenové regulace a výhodných novomanželských půjček od počátku příštího roku.⁶⁸ Od roku 1995 se počty sňatků pohybují s výkyvy okolo 50 tisíc.

Snížení sňatečnosti nás přibližuje Evropě, která tento pokles zaznamenala již v osmdesátých letech 20. století. Naše současná sňatečnost, která se nám jeví jako extrémně nízká, ještě převyšuje evropský průměr.⁶⁹

⁶⁸ Sňatky. Český statistický úřad [online]. 2007 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: [http://www.zlin.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/6100309267/\\$File/403607k04.pdf](http://www.zlin.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/6100309267/$File/403607k04.pdf)

⁶⁹ MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. s. 42

2.1 Práva a povinnosti manželů

Uzavřením manželství vznikají manželům stejná práva a povinnosti. Podle Zákona o rodině paragraf § 18 jsou manželé povinni spolu žít, být si věrni, vzájemně si pomáhat a vytvářet zdravé rodinné prostředí.⁷⁰

- Povinností **žít spolu** se myslí povinnost vytvořit trvalé životní společenství. Předpokládá se tím společné vedení domácnosti za všech okolností, které mohou nastat.
- **Věrnost** se někdy nesprávně ztotožňuje pouze s věrností sexuální. V manželství má však širší význam. Při katolickém obřadu si budoucí manželé slibují, že se nikdy neopustí a budou společně sdílet dobré i zlé.

Pohled na věrnost se v různých kulturách liší. V historii totiž existovala období, během kterých se na věrnosti tolik netrvalo a během nichž byla někdy nevěra dokonce tolerována. Zvyšující se počet nevěr v současné době je podle mého názoru způsoben tím, že dnes není žena tolik závislá na muži. Vzhledem k tomu, že je většina žen finančně soběstačná, necítí ženy potřebu zůstat v nefunkčním manželství.

- Vzájemnou **pomoc** pokládá většina lidí za samozřejmost, přesto se tím lidé v nefunkčních manželstvích neřídí, což může být příčinou problémů.
- Vytvářením **zdravého rodinného prostředí** se rozumí poskytnutí vhodné péče dětem pro jejich zdravý rozvoj.

Evelyne Sullertová⁷¹ uvádí, že se požadavky párů na manželství zvyšují. V současné době je pro páry vstupující do manželství důležité, aby si rozuměli nejen v oblasti citové, sexuální a intelektuální, ale také v otázkách výchovy dětí, v oblasti financí a prací v domácnosti. Na konci šedesátých let je ale manželství napadáno ve

⁷⁰ Zákon o rodině. In: Sbírkazákonů [online]. 2012 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: <http://www.sbirkazakonu.info/zakon-o-rodine/muz-a-zena-maji-v-manzelstvi-stejna-prava-a.html>

⁷¹ SULLEROT, Evelyne. Krize rodiny. Vyd. čes. 1. Praha : Karolinum, 1998. s. 14-19

smyslu instituce, která neposkytuje rovnoprávnost ženě i jako nepřijatelné omezování člověka.

2.2 Volba partnera a sňatečnost

Důležitost vhodné volby partnera pro budoucí život jedince je jednoznačná. Lidé si druhého partnera volí nejen podle povahových charakteristik, ale také podle toho, jakým způsobem budou v budoucnu chtít žít.

Výrazný posun ve výběru partnera je zřejmý při porovnání tradiční a současné společnosti. V minulosti vstupovali do manželství partneri, které k sobě nepojilo citové pouto, ale spíše majetkové poměry. Dnes se naopak lidé většinou snaží najít takového partnera, který má podobné životní představy a plány. Ivo Možný uvádí: „*Při volbě partnera se dává přednost člověku stejné rasy, stejné sociální vrstvy, stejného náboženství. Sňatky z tohoto hlediska homogenní jsou statisticky úspěšnější.*“⁷²

V každé společnosti existuje sociální prostor, v němž dochází k setkávání, vzájemnému oceňování, zvažování a vyřizování párů, které potenciálně směřují k manželství. Tento sociální prostor se označuje jako sňatkový trh. Lidé, kteří mají o sňatek zájem, tímto trhem prochází a případně se po rozvodu nebo ovdovění do tohoto trhu vrací.⁷³

Jiný způsob výběru partnera představil psycholog Robert F. Winch,⁷⁴ podle kterého hledá člověk partnera, který mu poskytne uspokojení jeho potřeb. Teoreticky zpracoval pozorování zdravého rozumu, že “protivy se přitahují”: člověk dominantní hledá submisivního partnera, osoba s pečovatelskou vlohou hledá někoho, kdo má potřebu být opečováván. Tento předpoklad se ale nepotvrdil, protože bylo zjištěno, že jsou lidé přitahováni spíše k partnerovi obdobných charakteristik. Předpoklad, který naopak v empirickém testování poměrně úspěšně obstál, se nazývá stimulus-value-role theory a

⁷² MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. 1. vyd. Praha : Slon, 1993. s. 51

⁷³ MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. s. 115

⁷⁴ Tamtéž s. 117

předpokládá, že vzájemná přitažlivost je založena na výměně aktiv a pasiv. V prvním stádiu jsou ve hře takové věci, jako je fyzická přitažlivost, sociální dovednosti, temperament, pověst apod. V druhém, hodnotovém stádiu, přichází na řadu manželství, sex a životní cíle. Ve třetím stádiu si pak pár prověřuje vzájemné představy o výkonu rodinných rolí: rolí rodičovských, hospodářských i rolí vzájemného sexuálního a mileneckého partnerství.⁷⁵

Přestože jsou lidé podle Petra Mareše⁷⁶ přitahováni k jiným lidem na základě individuálního hodnocení jejich osobních kvalit či na základě sexuální a emocionální kompatibility, je jejich volnost ve výběru partnera limitována sociální strukturou. Pravděpodobněji jsou svou povahou z kulturního (rasa, etnická příslušnost, náboženství, věk) nebo strukturálního hlediska (vzdělání, socioprofesionální status či třídní příslušnost) homogamní⁷⁷ manželství. Naopak heterogamie⁷⁸ závisí především na ochotě přijmout životního partnera odlišnými charakteristikami, pocházejícího z odlišného prostředí apod.

2.3 Manželství a vzdělání

Simona Vymětalová uvádí, že v celé české společnosti je zřejmá dlouhodobá homogamie partnerských vztahů podle úrovně vzdělání. Častá homogamie párů se projevuje z hlediska dosaženého vzdělání jak u vyučených, tak u respondentů s maturitou a u vysokoškoláků. Tendence k vyhledávání partnera na shodné či přibližné sociální pozici - míněno ve smyslu vzdělanostní úrovně a ekonomického postavení – je přítomná výrazně u vysokoškoláků a u studentů vysokých škol – a více u žen než u mužů.⁷⁹

⁷⁵ MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. s. 118

⁷⁶ MAREŠ, Petr. Sňatkový trh - koncepty a modely. In: Modernizace a česká rodina. Brno: Barrister & Principal, 2003, s. 80-81

⁷⁷ Slovo homogamie je řeckého původu a znamená, že si stejný bere stejnou či stejná stejného. Kromě vzdělanostní homogamie může být také homogamie věková apod.

⁷⁸ Heterogamie v tomto případě označuje sociální rozdílnost manželů (věková, vzdělanostní, zaměstnanecká, ekonomická...).

⁷⁹ VYMĚTALOVÁ, Simona. Partnerský vztah. In: Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 2000. s. 121-122

Z hlediska vzdělání jsou v ČR uzavírána manželství většinou homogenní. U sňatků, u nichž byl v roce 2011 znám stupeň vzdělání obou partnerů, bylo 55 % párů se stejným vzděláním a dalších 39 %, kdy se úroveň vzdělání novomanželů lišila pouze o jeden stupeň.⁸⁰

Pokud bychom se zaměřili na počet svateb vysokoškoláků, zjistíme, že v dlouhodobém pohledu (od roku 1976) těchto svateb přibývá. V roce 2006 jich byl téměř dvojnásobný počet než v roce výchozím.⁸¹

3 Alternativní formy soužití

Kromě klasického institutu manželství existují také jiné formy soužití lidí. Jedná se o rodiny neúplné (rodiny s jedním rodičem), nesezdaná soužití, registrovaná partnerství a také jiný způsob života, který reprezentují singles.

3.1 Nesezdané soužití

Podle Jany Chaloupkové⁸² zní definice nesezdaného soužití následovně: „*Nesezdané soužití je obvykle chápáno jako soužití muže a ženy ve svazku podobném manželství, ale bez formálního uzavření sňatku.*”

V současné době lze díky zprávám z masmédií poměrně snadno nabýt dojmu, že se manželství stalo přežitkem, protože se lidé stále častěji rozhodují pro společné bydlení a zakládání rodiny, aniž by spolu uzavřeli manželství. Nesezdané soužití se těší značné oblibě z několika důvodů. Nejenže umožňuje partnerům určitou svobodu a nezávislost, ale právě během tohoto soužití mají partneři možnost se navzájem poměrně dobře poznat a rozhodnout se, zda budou ve vztahu nadále pokračovat.

⁸⁰ Sňatečnost. In: Český statistický úřad [online]. 2012 [cit. 2012-04-29]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost/>

⁸¹ Sňatky. Český statistický úřad [online]. 2007 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: [http://www.zlin.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/6100309267/\\$File/403607k04.pdf](http://www.zlin.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/6100309267/$File/403607k04.pdf)

⁸² Jaká je naše společnost? : otázky, které si často klademe---. Vyd. 1. Praha : SLON, 2010. s. 368

Nesezdané soužití není podle Simony Vymětalové⁸³ pro většinu lidí ani celoživotní strategií, ani náhražkou manželství. Je to spíše forma párového soužití, které navazuje na „chození“ v období vzájemného poznávání, zkoušení a testování partnera, zda je pro manželství „ten vhodný.“ Nesezdané soužití se tak stává společností tolerovanou formou předmanželského stádia života. Z hlediska celé populace je nesezdané soužití nejčastější u mladých svobodných lidí okolo 25 let věku.⁸⁴

Podle Iva Možného⁸⁵ je nesezdané soužití veřejným míněním všeobecně přijímáno. V demografických průzkumech odpovídají tři čtvrtiny dotázaných z populace od 18 do 65 let, že je rozumné, aby lidé spolu před svatbou bydleli. Osm z deseti mladých lidí do 30 let soudí, že je v pořádku, když spolu dva lidé žijí, aniž by plánovali sňatek. Také Jana Chaloupková⁸⁶ uvádí, že je postoj české společnosti k nesezdanému soužití v porovnání se západoevropskými státy konzervativnější. 73% lidí schvaluje, když lidé spolu před uzavřením manželství žijí. Naproti tomu s nesezdaným žitím, kdy lidé sňatek neplánují, souhlasí už jen 55% české populace.

Francouzská demografka Catrine Villeneuve-Gokalp⁸⁷ rozlišuje pět typů nesezdaných soužití:

- nesezdané soužití jako předstupeň manželství
- manželství na zkoušku
- krátkodobé soužití partnerů
- stabilní svazek partnerů, kteří neplánují vstoupit do manželství ani mít dítě
- volný svazek alternativní k manželství, do kterého se rodí děti

⁸³ VYMĚTALOVÁ, Simona. Partnerský vztah. In: Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 2000. s. 132

⁸⁴ VYMĚTALOVÁ, Simona. Partnerský vztah. In: Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 2000. s. 125

⁸⁵ MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. s. 257

⁸⁶ Jaká je naše společnost? : otázky, které si často klademe---. Vyd. 1. Praha : SLON, 2010. s. 369

⁸⁷ (Chaloupková 2010, s. 368)

3.2 Singles

Jde o označení jedinců, kteří zůstávají svobodní a praktikují jen příležitostné soužití.⁸⁸ Jsou to lidé, kteří nemají potřebu zakládat rodinu a na někoho se vázat. Ve většině případů jde o lidi, jejichž společenská prestiž je vysoká a raději, než by si měli vybrat mezi rodinou a dítětem, volí pro ně přijatelnější a pohodlnější variantu-práci. Tento stav však nemusí u některých lidí trvat stále. Může se jednat pouze o přechodnou fázi života, která jim po určitém čase přestane vyhovovat. Tito lidé se tak mohou věnovat kariéře, svým koníčkům a zároveň mít více sexuálních partnerů. Přestože si na jednu stranu singles zachovávají svobodu a nezávislost, na druhou stranu se ale častěji cítí osamocení a odloučení od ostatních lidí, což může být způsobeno jejich netradičním způsobem života.

Podle některých autorů je počínání těchto lidí důsledkem emancipace žen, nebo jde o důsledek dekonstrukce tradičního mateřství se změnami hodnot dítěte. Podíl na tomto způsobu života mají i pokroky v technikách antikoncepce, ale také rozvoj státu, jež ve svém součtu umožňuje nejen se plození dětí vyhnout, ale také naopak pořídit si dítě bez nutnosti vázat se na konkrétního partnera.⁸⁹

V roce 1961 žilo samostatně 5,6% osob ve věku do 29 let, v roce 2001 to bylo již 15,7%.⁹⁰ Porovnáním počtu lidí, žijících jako singles, je zřejmé, že se počet lidí takto žijících neustále zvyšuje.

3.3 Registrovaná partnerství

Dříve bylo manželství úřady jedinou uznávanou formou soužití lidí. V současné době se ve společnosti objevil další model soužití, který uzavírají homosexuální dvojice,

⁸⁸ Mareš, P. Sňatkový trh-koncepty a modely: východisko výzkumu reprodukce rodin. IN Mareš, P. Potočný, T. (eds.) Modernizace a česká rodina. 2003: s. 78

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ TOMÁŠEK, Marcel. Singles a jejich vztahy. Sociologický časopis [online]. 2006 [cit. 2012-04-07].

Dostupné z:

http://sreview.soc.cas.cz/uploads/1410f645b65a6fdda3b4a2beaf43bb8964b9bc80_584_107tomasek22.pdf

protože nemohou být sezdány. Touto formou je registrované partnerství osob stejného pohlaví. Jedná se o úředně uzavřený svazek obdobného charakteru jako manželství. Tímto svazkem partneři získávají práva a povinnosti např. vyživovací povinnost, právo na informovanost o zdravotním stavu partnera, dědictví, zastupování a další. Někteří lidé považují toto partnerství za zrovnoprávnění, kdežto jiní v něm naopak spatřují určité ohrožení.

S registrovaným partnerstvím je totiž nutné zároveň řešit otázku výchovy dětí. V současné době se vedou diskuse o tom, zda homosexuálním párům svěřit výchovu dětí. Věra Sokolová uvádí, že diskuse o gay a lesbickém rodičovství je téměř vždy zaměřena na lesbické ženy a rodiny. Co se gay mužů týče, argumenty se většinou omezí na strohé konstatování, že gayové děti v zásadě nechtějí, a toto téma pro ně tudíž není příliš relevantní.⁹¹ V souvislosti s výchovou dětí homosexuálními páry také Anthony Giddens⁹² uvádí, že díky pomalu ustupujícím netolerantním postojům vůči homosexualitě, projevují i soudy častěji ochotu svěřit dítě do opatrování matce žijící v homosexuálním vztahu. Navíc také techniky umělého oplodnění umožňují, aby se homosexuální ženy stávaly matkami, aniž by muselo dojít k heterosexuálnímu styku.

Svazky osob stejného pohlaví nejsou úplně novou formou soužití. Kořeny této formy soužití můžeme nalézt již v minulosti: „*Vztahy mezi ženami ve viktoriánské Anglii přinejmenším od 19. století zahrnovaly ženy, které společně žily, společně vlastnily majetek, zavazovaly se jedna druhé věrností a samy sebe označovaly za manželky.*“⁹³

⁹¹ SOKOLOVÁ, Věra. Otec, otec a dítě: Gay muži a rodičovství. Sociologický časopis [online]. 2009, č. 1 [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://dlib.lib.cas.cz/4481/1/SokolovaSC2009-1.pdf>

⁹² GIDDENS, Anthony. Sociologie. Vyd. 1. Praha : Argo, 1999. s. 180

⁹³ MARCUS, Sharon. Genealogie manželství. *Sociologický časopis*. 2009, roč. 45, č. 4.

3.4 Alternativní formy soužití a vzdělání

Dana Hamplová⁹⁴ se ve své stati z knihy *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?* zmiňuje, že středoškoláci představují nejliberálnější skupinu v posuzování alternativních forem soužití lidí. To může být výsledkem následujících dvou trendů: relativní konzervativnosti lidí s nižším vzděláním a relativního skepticismu lidí vůči alternativním životním stylům u vysokoškolsky vzdělaných. Také podle Jany Chaloupkové často panuje v obecném povědomí představa, že netradiční formy rodinného chování se rozšiřují především mezi liberálními a vysoce vzdělanými vrstvami, které odmítají tradiční rodinné hodnoty.⁹⁵

Nesezdané soužití

K nesezdanému soužití se podle Jany Chaloupkové⁹⁶ přiklánějí častěji lidé bezdětní, svobodní a u předmanželských svazků i rozvedení. Spíše konzervativnější postoje k nesezdanému soužití zaujímají lidé starší a lidé s nižším vzděláním. Dále podle Jany Chaloupkové⁹⁷ zaujímají liberálnější postoje k dlouhodobým nesezdaným soužitím a nesezdaným soužitím s dětmi příslušníci mladší generace, svobodní a lidé s vyšším vzděláním. Naopak lidé s nižším vzděláním se spíše přiklánějí k tomu, že ti, kteří chtějí mít děti, se mají vzít.

⁹⁴ *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný? : proměny reprodukčního chování a možnosti rodinné politiky z hlediska postojů české veřejnosti.* Praha : Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra demografie a geodemografie, 2006. s. 15

⁹⁵ *Jaká je naše společnost? : otázky, které si často klademe--.* Vyd. 1. Praha : SLON, 2010. s. 367

⁹⁶ *Jaká je naše společnost? : otázky, které si často klademe--.* Vyd. 1. Praha : SLON, 2010. s. 369

⁹⁷ CHALOUPKOVÁ, Jana. Jaké jsou postoje české společnosti k rodičovství mimo manželství?. Socioweb[online]. 2008 [cit. 2012-04-07]. Dostupné z:

http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/148_socioweb%201-08%20cely.pdf

Singles

Podle výzkumu ISSP 2002⁹⁸ můžeme mezi singles zařadit téměř třetinu lidí, kteří dosáhli vysokoškolského vzdělání a kteří odkládají založení rodiny do pozdějšího věku. Ve skupině lidí s maturitou zaujímalo dráhu singles do 35 let věku jen necelých 15% a mezi lidmi bez maturity přibližně jedna pětina.⁹⁹ Toto zjištění tedy dokládá to, že mezi lidmi s vyšším než maturitním vzděláním je nejméně zastoupena klasická rodinná dráha charakterizovaná raným sňatkem a rodičovstvím.

Registrované soužití

Podle výzkumu provedeného Centrem pro výzkum veřejného mínění, se lidé s vyšším vzděláním (maturitou a vysokou školou) o něco častěji domnívají, že by homosexuální muži a ženy měli mít právo uzavřít sňatek nebo registrované partnerství.¹⁰⁰

4 Rozvodovost

Do manželství vstupují ve většině případů lidé, kteří plánují zůstat v tomto svazku až do smrti. Přestože si toto slíbí, mnoho lidí tento slib nedodrží. Odpovědí, proč tomu tak je, může být několik. Lidé si například uvědomí svoji nepřípravenost nést zodpovědnost, dojde k vyprchání zamilovanosti, objeví se finanční problémy apod. Častá bývá nedostatečná komunikace, protože se zvyšuje čas trávený v práci a lidé tak spolu tráví méně času. Komunikace tak stále častěji probíhá prostřednictvím mobilních tele-

⁹⁸ ISSP (International Social Survey Programme) je rozsáhlý mezinárodní výzkumný projekt, v jehož rámci probíhá od roku 1985 každoročně výzkumné šetření na určité téma. V současné době se ho účastní více než čtyři desítky zemí, v České republice toto výzkumné šetření koordinuje Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

⁹⁹ CHALOUPKOVÁ, Jana. Výzkum životní dráhy a analýza sekvencí: možnosti studia rodinných drah*. Data a výzkum [online]. 2009 [cit. 2012-04-07]. Dostupné z: http://dlib.lib.cas.cz/6227/1/DaV09_2_pp241_258.pdf

¹⁰⁰ TABERY, Paulina. Názory české veřejnosti na práva lidí s homosexuální orientací. Naše společnost [online]. 2010 [cit. 2012-04-07]. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101046s_ov100712.pdf

fonů a společné chvíle jsou často nahrazovány sledováním televizorů a trávením času na počítači. Proto, aby se lidé navzájem dobře poznali a eliminovali tak případný rozvod, se čím dál tím více lidí rozhoduje pro nesezdané soužití (kapitola 3.1). Ani po tomto soužití nelze bohužel případný rozvod vyloučit.

Rozvod je u nás jediným právním prostředkem zániku manželství během života manželů. Není to však jediný způsob ukončení manželského soužití žijícího páru. Goode uvádí jako další způsoby ukončení nebo dlouhodobé (dočasné) přerušení manželství následující příčiny:¹⁰¹

- opuštění rodiny jedním z partnerů
- během společného života, kdy si manželé neposkytují emocionální podporu, komunikují a spolupracují jen v nejnutnější míře
- v případě dlouhodobé nepřítomnosti jednoho z manželů (pobyt ve vězení, dlouhodobý pobyt v cizině, v emigraci atd.)
- zánik některé z hlavních funkcí manželství pro fyzickou, emocionální anebo mentální patologii jednoho z partnerů

Zákon o rodině uvádí, že dalšími způsoby, které umožňují ukončit manželství je smrt jednoho z manželů, prohlášení jednoho partnera za mrtvého nebo také prohlášení manželství za neplatné.¹⁰² Podle Možného¹⁰³ neplatným manželstvím mohlo být prohlášeno manželství z řady příčin. Jedním z nich bylo manželství dosud nekonzumované, tedy takové, v němž mezi manželi nedošlo dosud k souloži. Další překážkou bylo již jiný trvajícím manželský svazek, impotence muže, příbuzenství v linii prvního stupně, biskupské svěcení, zabití předešlého manžela a další.

¹⁰¹ MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. s. 204

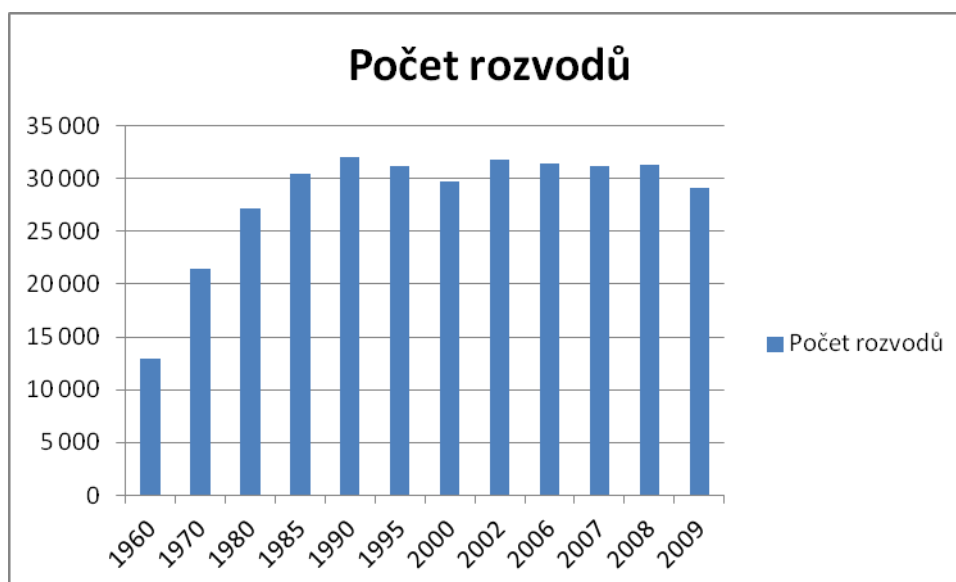
¹⁰² Zákon o rodině paragraf § 18 [online]. Praha: Sbíрка zákonů, 2012 [cit. 2012-04-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.sbirkazakonu.info/zakon-o-rodine/muz-a-zena-maji-v-manzelstvi-stejna-prava-a.html>>

¹⁰³ MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. s. 205

Nejvíce manželství se podle zjištění Českého statistického úřadu rozvádí po třech až pěti letech trvání sňatku. Potom pravděpodobnost rozvodu klesá. Nejčastější příčiny rozvodů jsou následující: rozdílnost povah, názorů a zájmů, nevěra, nezájem o rodinu, neuvážený sňatek, alkoholismu, zlé nakládání, odsouzení pro trestný čin, zdravotní důvody, sexuální neshody apod.¹⁰⁴

Ačkoli se opakovaná manželství rozvádějí častěji, než manželství první, obě pohlaví je považují vesměs za úspěšnější, než byl sňatek první. Větší spokojenost platí hlavně v oblasti sexuální a ve vztahu v páru, ale na druhou stranu problematictější jsou vztahy rodičů a dětí v opakovaném manželství.¹⁰⁵

Graf 2: Počet rozvodů v letech 1960 – 2009

Zdroj: Rozvody podle příčiny rozvratu manželství v letech 1960 - 2009, 2010. Český statistický úřad. [http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/D9003499E9/\\$File/4032100507.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/D9003499E9/$File/4032100507.pdf) (accessed March 12, 20)

¹⁰⁴ Rozvody podle příčiny rozvratu manželství. Český statistický úřad [online]. 2011 [cit. 2012-04-07]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/28003FC405/\\$File/401911rc10.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/28003FC405/$File/401911rc10.pdf)

¹⁰⁵ MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. s. 224

Po rozpadu manželství jsou ve většině případů svěřeny děti do péče matce. Mužům jsou děti do péče svěřeny v podstatně nižším počtu případů. V některých případech se při řešení těchto sporů rozhoduje soud pro střídavou péči nebo děti rozdělí do péče otce a matky. Z praxe je známo mnoho příkladů, kdy muž na minulé otcovství zcela zapomene a věnuje se naplno rodině nové. Oproti uvedenému příkladu je ale známo mnoho příkladů, kdy je vlastnímu otci odpíráno své děti vídat.

Přestože některá manželství nefungují, lidé ve svazku zůstávají i nadále. Důvody, proč tomu tak je, jsou různé. Může to být starost o děti, obava z finančních problémů, nebo například náboženské důvody, které jim nedovolí manželství ukončit.

4.1 Rozvodovost a vzdělání

Riziko rozvodu se u lidí s různým vzděláním liší. Podle Marty Vohlídalové¹⁰⁶ je riziko rozvodu vyšší u mužů se základním vzděláním, přičemž s rostoucím vzděláním u mužů riziko rozvodu naopak klesá. U žen má míra rizika rozvodovosti tvar obráceného písmene U. Nejnižších hodnot dosahuje v nejnižších a nejvyšších vzdělanostních skupinách. Důležitou roli přitom hraje i vzdělanostní heterogamie mezi partnery, a to především ta, kdy žena dosahuje vyššího vzdělání než muž. Taková forma heterogamie mezi manželi totiž zvyšuje riziko rozvodu manželství.

Nejenže vzdělání ovlivňuje riziko rozvodu, v závislosti na vzdělání se také liší příčiny rozpadu manželství – muži a ženy s nižším vzděláním se nejčastěji rozvádějí kvůli neuváženému sňatku, nevěře, nezájmu o rodinu nebo zlému nakládání. U vysokoškoláků a vysokoškolaček soudy častěji označují jako příčinu rozpadu partnerského vztahu rozdíl povah a zájmů.¹⁰⁷

Riziko rozvodu vzdělání podle výše uvedeného jednoznačně ovlivňuje. Kromě toho se liší příčiny rozvodů lidí s rozdílným vzděláním.

¹⁰⁶ VOHLÍDALOVÁ, Marta. Kdo podává žádost o rozvod a jaké jsou příčiny rozpadu partnerských vztahů? Sociologický ústav [online]. 2010 [cit. 2012-04-07]. Dostupné z: <http://dlib.lib.cas.cz/6552/>

¹⁰⁷ Tamtéž.

5 Rodičovství

Abychom mohli mluvit o rodině, je nutné, aby byla splněna reprodukční funkce. Vzhledem k tomu, že rodičovství nevzniká pouze v manželství, mohou i jiné formy soužití (např. nesezdaná soužití) fungovat jako rodina.

Přítomnost obou rodičů, kteří se ve svých rolích doplňují, je pro dítě nenahraditelná. Pro své děti jsou rodiče představiteli partnerského vztahu, který od první chvíle svého života sleduje a na kterém se učí, jak takový vztah má vypadat a jaká jsou pravidla jeho fungování.¹⁰⁸ Podle chování rodičů si také děti hlavně osvojují sociální role muže/otce a ženy/matky.

Na základě empirických výzkumů stanovili ve svém díle L. W. Hoffmanová a M. L. Hoffman¹⁰⁹ devět základních hodnot dítěte. Děti podle nich přináší svým rodičům určitý pocit nesmrtelnosti, expanze vlastního života, morálnosti a mravnosti, statut dospělosti a sociální identitu, mohou být zdrojem stimulace, novosti a zábavy v životě, mohou být zdrojem pocitu naplnění, kompetence, úspěchu a kreativity, moci, vlivu a kontroly nad někým, mohou vytvářet pouta v primární skupině a posilovat pocit afilace, mohou sloužit k sociálnímu srovnávání a soutěžení a mohou být i ekonomicky užitečné.

K nejžhavějším demografickým otázkám současnosti patří pokles porodnosti. Tuto změnu lze vysvětlit dvěma způsoby. Prvním z nich je nedostatečné ekonomické zajištění a druhým je změna hodnotového systému oproti rodičům těchto lidí, kteří narození dětí odkládají, protože se v mládí věnují jiným aktivitám (vzdělání, pracovní kariéra, vlastní zájmy atd.).¹¹⁰ K uvedeným příčinám poklesu porodnosti je nutné také zmínit zdravotní důvody.

¹⁰⁸ KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. s. 84

¹⁰⁹ HAŠKOVÁ, Hana. Fenomén bezdětnosti. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. s. 47

¹¹⁰ ŠALAMOUNOVÁ, Petra a Gabriela ŠAMANOVÁ. Reprodukční záměry mladých lidí. Sociologický ústav[online]. 2004 [cit. 2012-04-07]. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100030s_Reprodukni%20zamery%20mladych....pdf

Pokles počtu dětí je podle Iva Možného¹¹¹ zřejmý při porovnání počtu dětí našich babiček s počtem dětí dnešních matek. České ženy narozené v letech 1930-1935, tedy dnešní babičky, daly život v průměru 2,7 dítěti, ženy narozené 1950-1955, tedy matky dnešních potenciálních matek, 2,2 dítěti. Počet dětí, které připadají na jednu ženu, se neustále snižuje. Zatímco ještě v roce 1991 měla v průměru každá žena více než dvě děti, v roce 2004 je to již jen dítě jedno. Podle Demografického informačního portálu¹¹² byla naposledy plodnost vyšší než hodnota udávaná pro zachování prosté reprodukce s ohledem na tehdejší úmrtnostní poměry v roce 1979, kdy činila 2,29 dítěte na ženu. Pokles hodnoty úhrnné plodnosti nadále pokračoval a v roce 1993 byla úhrnná plodnost 1,67. Od roku 1995 po celé jedno desetiletí se hodnoty úhrnné plodnosti v České republice pohybovaly pod hodnotu 1,3, což je hranice vymezující populace s extrémně nízkou plodností. Hranici 1,3 dítěte na jednu ženu překonala úhrnná plodnost až v roce 2006, přičemž hodnotou 1,33 se Česká republika i nadále řadila k zemím s velmi nízkou úrovní plodnosti. Poté došlo ke zvýšení porodnosti – v roce 2010 to bylo už 1,49, což je hodnota výrazně pod hodnotou prostého zachování reprodukce populace (2,1 dítěte).

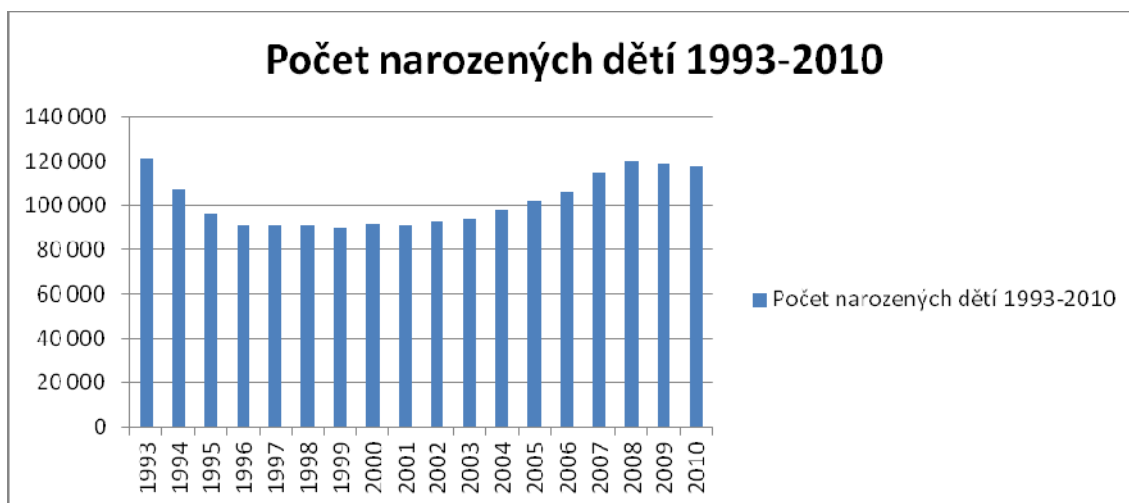
Počet dětí narozených od roku 2000 mírně stoupá.¹¹³ V porovnání s devadesátými lety však počet dětí výrazně klesl. Stoupá také počet dětí narozených mimo manželství. V současné době se rodí přibližně třetina dětí mimo manželství. V letech 2003-2005 činil meziroční nárůst více než 4%.

¹¹¹MOŽNÝ, Ivo. Česká společnost : nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života : [rodina, zdraví, vzdělání, práce, životní prostředí ...]. Vyd. 1. Praha : Portál, 2002. s. 27

¹¹² Ukazatele plodnosti. In: Demografie [online]. 2011 [cit. 2012-04-29]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/4008-11>

¹¹³ To, že počet narozených dětí neklesá dokládají také údaje z let 2007 a 2010. V roce 2007 se narodilo 114 947 dětí a v roce 2010 to bylo 117 446 dětí.

Graf 3: Vývoj počtu narozených v letech 1993-2010

Zdroj: Ukazatele plodnosti. In: Demografie [online]. 2011 [cit. 2012-04-29]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/4008-11>

Podle výzkumů se rodí stále méně dětí, což může být příčinou toho, že se rodiče chtějí dětem více věnovat (čas, peníze apod.). V porovnání s minulostí, kdy byly v rodinách děti podřízené svým rodičům, se situace radikálně změnila. V dnešní rodině se až na výjimky tělesné tresty, rozkazy apod. nevyskytují. Rodina je tedy ve většině případech založena na přátelských vztazích.

Podle Krause¹¹⁴ je ve většině vyspělých zemích dítě často vnímáno jako překážka v profesním růstu a vlastní seberealizaci obou rodičů a v rodinách s nižšími příjmy také jako přepych. Stále více partnerů plánuje pouze jedináčka, a někteří dokonce neuvažují o tom, že by přivedli dítě na svět. Stále více žen se stává matkami v pozdějším věku, než to bylo obvyklé dříve. Protože je dítě velkou investicí, lidé pečlivě zvažují, kolik dětí si pořídí.

Někdy se rodina z různých důvodů rozpadá. V takovýchto případech vyrůstají děti v neúplných rodinách. Neúplné rodiny mohou vzniknout v důsledku úmrtí jednoho

¹¹⁴ KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. s. 81

z partnerů, rozchodem nebo narozením dítěte neprovdané matce. Počet těchto rodin neustále roste. V naprosté většině se o děti v těchto neúplných rodinách stará matka.

Plození dětí a jejich výchova je náročná na čas členů domácnosti. Pokud se tedy manželé rozhodnou, že budou mít děti, musí zvažovat tzv. psychický užitek dětí s aktivitami, které by mohli vykonávat, pokud by děti neměli. Čas věnovaný dětem je totiž drahý. Jeho cena je v různých rodinách a domácnostech různá.¹¹⁵

5.2 Odkládání rodičovství a bezdětnost

Přestože většina párů zakládá rodinu proto, aby jim naplnila život, vzrůstá počet párů, které nepovažují děti za nutnou podmínku svého života. Pro některé lidi může být vidina života bez rodiny lákavá například z důvodu nezávislosti, možnosti věnovat se kariéře apod.

Na druhé straně roste také počet párů, kterým se nedaří počít dítě ze zdravotních důvodů. Tento problém trápí stále více párů a toto číslo se neustále zvyšuje. V některých případech se početí nedaří z důvodu neplodnosti jednoho z partnerů nebo z důvodu neplodnosti obou. *„Podle statistik má u nás 15-20% párů problémy s otěhotněním. Kolem 1000 dětí ročně se narodí díky metodám asistované reprodukce.“*¹¹⁶ Bezdětní se však lidé nestávají pouze ze zdravotních důvodů. V současné době se důvodem k bezdětnosti stále častěji stává ekonomická situace, ve které se pár nachází.

*„Stejně jako rodičovství tak může i bezdětnost nabývat různých podob a může být zapříčiněna mnoha důvody (např. odkládáním rodičovství do pozdějšího věku, rozhodnutím pro celoživotní bezdětnost, neplodností, sterilitou). V rámci života jednotlivce může být bezdětnost dočasnou nebo také celoživotní záležitostí.“*¹¹⁷

¹¹⁵ RABUŠIC, Ladislav. Kde ty všechny děti jsou ? : porodnost v sociologické perspektivě. Vyd. 1. Praha : SLON, 2001. s. 121

¹¹⁶ Děti, mládež a rodiny v období transformace. Vyd. 1. Brno : Barrister & Principal, 2002. s. 148

¹¹⁷ Fenomén bezdětnosti v sociologické a demografické perspektivě. 1. vyd. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2006. s. 12

5.2 Regulování porodnosti

Nejvýznamnější změnou 20. století, která souvisí s proměnou rodiny a s možností rozhodnutí o vlastním životě, je vynález antikoncepční pilulky, kterým se člověk vymkl z rukou přírody. Lidé se tak mohli oddávat milostným hrám, aniž by to znamenalo počít novou generaci. Tato pilulka změnila pozici ženy a přinesla s sebou revoluci v přístupu k plánování rodiny a tak i celého života. Ženy se díky ní vyvázaly z podřízenosti mužů, což bylo typické pro tradiční patriarchální rodinu. Někteří vědci tak tuto pilulku považují za vynález 20. století.

Podle Iva Možného¹¹⁸ je to, že se člověk snaží kontrolovat svou plodnost, jedna z jeho největších vzpour proti přírodě. Před vynálezem moderní antikoncepční pilulky můžeme rozlišit čtyři hlavní způsoby regulování plodnosti. První dva jsou individuální. Tedy omezování počtu manželských souloží a umělé přerušení těhotenství. Další dva jsou sociální. Ty spočívají v oddalování věku sňatku (a tedy přístupu k legitimnímu sexu) a v regulaci manželského a předmanželského sexu sociálními normami. Vzhledem k tomu, že u nás došlo k zavedení antikoncepce, v porovnání se západními zeměmi později, vyznačovala se naše společnost vysokým počtem interrupcí. Potratovost začala klesat po roce 1989 poté, kdy se na trhu objevila hormonální antikoncepce a zlepšila se informovanost o metodách, kterými je možné předejít nechtěnému početí.

5.3 Rodičovství a vzdělání

Tak jako různé formy soužití lidí, je také rodičovství ovlivněno vzděláním. Miroslav Suchanec¹¹⁹ uvádí, že dobré vyhlídky ženy směrem k budoucímu zaměstnání mají negativní vstup do rodičovství, jelikož nabízejí alternativní prostředek k redukci nejistoty a sice kariéru.

¹¹⁸ MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. s. 150-151

¹¹⁹ Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti. Vyd. 1. Boskovice : Fakulta sociálních studií (Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti) Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Albert, 2008. s. 316

Je prokázáno, že častěji se brání nechtěnému početí vzdělanější lidé. Na používání antikoncepce má také vliv to, jestli spolu partneři bydlí. Tito lidé mají totiž vyřešené bytové podmínky a případné těhotenství by pro ně nebylo natolik komplikované jako pro ostatní.¹²⁰

Současná doba je charakterizována vysokým počtem prvních dětí (80%), které se ženám se základním vzděláním rodí mimo manželství. Zatímco převážná většina vysokošolaček přivádí své děti na svět ve stavu manželském.¹²¹ Nejvýraznějším diferencujícím znakem mimomanželské plodnosti je vzdělání. Pravděpodobnost, že se žena stane neprovdanou matkou, prudce klesá s každým dalším stupněm školy. Také Petra Šalamounová uvádí, že co se týká vzdělání, tak nejméně rodí mimo manželství právě absolventky vysokých škol.¹²² To, že většina vysokošolaček přivádí své děti na svět v manželském stavu, může souviset také s vyšším věkem těchto žen.

¹²⁰ HAMPLOVÁ, Dana. Postoje k manželství a rodičovství. In. Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 2000. s. 94

¹²¹ SOUKUPOVÁ, Eva. Jak je výhodné mít manžela. Sociologické studie [online]. 2006 [cit. 2012-04-07]. Dostupné z: http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/242_SS_06_05.pdf#page=76

¹²² Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný? : proměny reprodukčního chování a možnosti rodinné politiky z hlediska postojů české veřejnosti. Praha : Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra demografie a geodemografie, 2006. s. 15

6 Vzdělávání

Velký sociologický slovník vysvětluje pojem vzdělávání následovně: „*Vzdělávání je proces získávání poznatků, schopností a dovedností. Je to také prostředek nabytí kulturního kapitálu a probíhá ve všech etapách životního cyklu člověka, ale v intenzivní a systematické podobě se koncentruje do období dětství a dospívání.*“¹²³

Vzdělání považuje Jana Hamplová¹²⁴ jako oficiální a sociálně uznávané měřítko kulturního kapitálu, které jako takové ovlivňuje jak ekonomický potenciál člověka, tak jeho kulturní a hodnotovou orientaci.

Jak jsem se již zmínila v úvodu, lidem už v současné době nestačí vědomosti, které získali během školní docházky, a proto dnes v tomto ohledu došlo k veliké změně, protože si již lidé nevystačí s tím, co se naučili v mládí, ale častokrát musí ještě v produktivním věku absolvovat další vzdělávací kurzy, rekvalifikace nebo dokonce další stupně vzdělávací soustavy. Vzhledem k rychlému tempu vývoje se dnes jako důležité ukazuje vzdělávání celoživotní, které se v současné době stalo nutností. „*Aby byla Česká republika schopna uspět ve světové konkurenci, bude proto i nadále muset procházet výraznými strukturálními změnami, které budou klást velké nároky na rychlé změny v kvalifikaci jejich obyvatel.*“¹²⁵ Zvyšování vzdělanostní úrovně co nejvyššímu počtu zájemců je důležitým cílem změn, kterými prochází vzdělávací systémy všech vyspělých zemí.¹²⁶

V současné době neslouží vzdělání pouze k tomu, aby byl člověk schopen se prosadit na trhu práce sám za sebe. „*Důraz na kvalitu vzdělání v jednotlivých zemích je*

¹²³ Velký sociologický slovník. 2, P/Ž. Vyd. 1. Praha : Karolinum, 1996. s. 1417

¹²⁴ HAMPLOVÁ, Dana - RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka. České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina. 1. vyd. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2003. s. 7

¹²⁵ PROCHÁZKOVÁ, Ivana. 2006. Vzdělávací systém České republiky v mezinárodním srovnání. Pp. 115 in (Ne)rovnné šance na vzdělání : vzdělanostní nerovnosti v České republice. Vyd. 1. Praha : Academia

¹²⁶ Tamtéž, s. 92

chápán jako důležitý prostředek ekonomické konkurenceschopnosti v mezinárodním prostoru. ¹²⁷

Až do roku 1989 nebylo pro mnoho žáků možné, rozhodnout se samostatně o svém vzdělání a tím i o svém budoucím povolání. Toto rozhodnutí bylo většinou v rukou rodičů, učitelů a dalších. „*Význam přitom hrálo kádrové hledisko: jejich osud významně ovlivňovalo postavení, které ve společnosti zaujímali jejich rodiče, případně to, jak rodiče dokázali svých kontaktů využít v jejich prospěch.*“ ¹²⁸ V současnosti ale mají dnešní mladí lidé možnost se sami rozhodnout, co by chtěli po zbytek svého života dělat a mohou tomu ve většině případů podřídit výběr školy. Současná generace se připravě na budoucí povolání věnuje daleko více, než tomu bylo dříve.

„Za socialismu bylo vzdělání sice žádaným statkem, ale s ohledem na jeho poměrně nízkou ekonomickou návratnost fungovalo spíše jako součást vzorce životního úspěchu typického pro rodiny, jejichž sociální status byl určen v rozhodující míře vyšším vzděláním a kulturním kapitálem.“ ¹²⁹

Jak jsem v předchozích kapitálách uvedla, vliv vzdělání rodičů na výchovu dětí je podstatný. Ivo Možný¹³⁰ uvádí, že rodina ovlivňuje životní šance individua skrze:

- kulturní kapitál rodiny (vzdělání a kultivovanost rodičů)
- ekonomický kapitál (dopřání různých možností – vzdělání, cestování, strava...)
- sociální kapitál (styky se známými a přáteli)

¹²⁷ (Ne)rovné šance na vzdělání : vzdělanostní nerovnosti v České republice. Vyd. 1. Praha : Academia, 2006. s. 21

¹²⁸ KUČERA, Milan. Představy o postavení sňatku a narození dětí v životní dráze. In Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 2000. s. 45

¹²⁹ BASL, Josef. (Ne)rovné šance na vzdělání : vzdělanostní nerovnosti v České republice. Vyd. 1. Praha : Academia, 2006. s. 166

¹³⁰ MOŽNÝ, Ivo. Sociologie rodiny. Vyd. 2., upr. Praha : Sociologické nakladatelství, 2002. s. 89

6.1 Pierre Bourdieu a koncepce kulturní reprodukce

Francouzský sociolog Pierre Bourdieu si uvědomoval vliv vzdělání rodičů na děti. Podle výzkumů, které Pierre Bourdieu¹³¹ provedl ve Francii v šedesátých a sedmdesátých letech a ve kterých se zabýval vztahem mezi vzdělanostními výsledky dětí a jejich třídním původem ve Francii, vyplynulo, že potomci z vyšších sociálních tříd pocházejí zároveň také z „vyššího“ kulturního prostředí než potomci z nižších sociálních tříd. Mají tedy vyšší úroveň kulturního kapitálu. Do kulturního kapitálu, který dětem předává rodina i škola, zahrnuje jazyk, kulturní znalosti, vědomosti, zvládnutí sociálních kódů a vzdělání. Pierre Bourdieu¹³² definuje koncept habitus jako systém dispozic k určitému jednání. Obsahuje v sobě všechny prožité zkušenosti, které se projevují ve vnímání, myšlení, reflexi a jednání člověka. Získává se během socializace a je trvalou vlastností člověka. Koncept habitus je odpovědí na to, proč příslušníci vyšších sociálních tříd investují do předání kulturního kapitálu svým dětem.

Škola podílí na reprodukci sociálních nerovností. Kultura školy je kulturou vzdělanců, která dává přednost teorii před empirií a názorným vyučováním. Vychází z kultury vládnoucích vrstev, což znamená, že větší naději ve škole uspět a udržet se ve své sociální kategorii mají právě děti pocházející z prostředí vládnoucích sociálních tříd, které nepocítují rozdíly mezi kulturou své rodiny a kulturou školy. Naopak děti ze sociálně znevýhodněných kategorií se stávají obětmi těchto kulturních odlišností a ve škole se přizpůsobují velice obtížně.¹³³

Proč se ale někdy stane, že se toto předání nezdaří? Proč někteří v sociální mobilitě sestupují nebo naopak lidé z nižší sociální třídy jsou úspěšní a v sociální mobilitě stoupají?

¹³¹ MONTOUSSÉ, Marc - RENOARD, Gilles. Přehled sociologie. Vyd. 1. Praha : Portál, 2005. s. 112

¹³² KATRŇÁK, Tomáš. Spříznění volbou? : homogamie a heterogamie manželských párů v České republice. Vyd. 1. Praha : Pro Masarykovu univerzitu vydalo Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. s. 182

¹³³ MONTOUSSÉ, Marc - RENOARD, Gilles. Přehled sociologie. Vyd. 1. Praha : Portál, 2005. s. 112

Francois De Singly¹³⁴ je přesvědčen, že vlastnictví kulturního kapitálu rodičů nemusí nutně znamenat automatický profit dětí z něho. Kulturní kapitál nelze podobně jako ekonomický kapitál předat. Pokud rodiče chtějí svůj kapitál potomkům předat, musí investovat úsilí, čas, energii i peníze.

„To, zda bude dítě ve škole úspěšné, méně závisí na třídním postavení jeho rodičů než na podpoře, které se mu od nich dostává, sociálnímu okolí, v němž se pohybuje, a jeho úsilí, snaze a nadání.“¹³⁵

6.2 Rodiče s různým vzděláním a jejich působení na děti

Problémem, který vzdělání provází, je nižší šance na vzdělání pro děti rodičů s nižší kvalifikací a dětí menšin. Nejedná se pouze o nižší šanci na vzdělání, ale také o to, jak ke vzdělání přistupují rodiče různě vzdělaní.

V roce 2010 provedl Sociologický ústav AV ČR výzkum na téma “Rodiče a výchova”¹³⁶, který se zaměřil na rozdíl mezi rodinami dělnickými (rutinní nemanuální pracovníci ve službách a obchodě i drobní řemeslníci, kteří byli nanejvýš vyučeni) a rodinami „vysokoškoláků“ (alespoň jeden vysokoškolsky vzdělaný rodič v rodině). Cílem bylo zjistit rozdíly v hodnotách, vzdělanostních aspiracích, kulturním kapitálu rodičů a v trávení volného času dětí. Z uvedených otázek a dat vyplynulo, že děti, jejichž rodiče dosáhly vyššího vzdělání, mají kvalitnější podmínky k vlastnímu rozvoji.

Z výzkumu na téma “Rodiče a výchova” byly získány následující informace o prospěchu, představách o budoucnosti, způsobu trávení volného času, četnosti rozhovorů o budoucím životě dítěte apod.

¹³⁴ KATRŇÁK, Tomáš. ? : homogamie a heterogamie manželských párů v České republice. Vyd. 1. Praha : Pro Masarykovu univerzitu vydalo Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. s. 182

¹³⁵ BASL, Josef. (Ne)rovné šance na vzdělání : vzdělanostní nerovnosti v České republice. Vyd. 1. Praha : Academia, 2006. s. 173

¹³⁶ ŠPAČEK, Ondřej, Jiří ŠAFR a Kateřina VOJTÍŠKOVÁ. Rodiče a výchova 2010. Sociologický ústav AV ČR [online]. 2010 [cit. 2012-04-07]. Dostupné z: http://sdilenihodnot.soc.cas.cz/getfile.php?file=19844300&filename=RodiceVychova2010_VyzkumnaZprava.pdf

Pokud bychom se zaměřili na **prospěch** dětí, zjistili bychom následující údaje: děti z vysokoškolských rodin obecně lépe prospívají a mají menší problémy se zvládnutím probíraného učiva. Jejich rodiče je nejčastěji zařazují podle prospěchu mezi nejlepší studenty, případně mezi ty lepší. Oproti tomu rodiče s dělnických rodin řadí své děti mezi nejlepší studenty pouze zřídka (13%), nejčastěji je pak pokládají za spíše lepší či průměrné studenty.

Ve výběrovém souboru bylo 325 respondentů, kterými byli rodiče z rodin, kde je alespoň jedno dítě ve věku povinné školní docházky, tj. přibližně 6 – 16 let. Při porovnání rodin bylo zjištěno, že ve srovnávaném souboru měly vysokoškolské domácnosti větší počet dětí než domácnosti dělnické. V obou případech byla nejrozšířenější formou tradiční podoba úplné rodiny s oběma rodiči (VŠ rodiny 82,4% a dělnické rodiny 76,7%).

Rozdíl také nalezneme v kritériích, podle kterých vybírají vysokoškolské a dělnické rodiny pro své děti **školu po prvním stupni základní školy**. Zatímco pro dělnické rodiče je více než v polovině případů hlavním kritériem blízkost školy, u vysokoškoláků tak tomu je pouze v necelé čtvrtině případů. Naopak tito rodiče upřednostňují otevřenou a spolupracující školu (40%), kterou dělnické rodiny vyžadují výjimečně (13%).

Představy o budoucnosti dítěte jsou výrazně odlišné. Vzdělanostní aspirace rodičů z vysokoškolských rodin jsou zaměřeny na to, že i jejich potomek vystuduje vysokou školu. Takto uvažuje drtivá většina (87%) vysokoškoláků. Oproti tomu aspirace rodičů z dělnických rodin jsou výrazně nižší a roztržitější. Pouze čtvrtina z nich by si přála, aby jejich dítě vystudovalo vysokou školu. Třetina by byla spokojena se střední odbornou školou s maturitou.

Nejenže vzdělání ovlivňuje pracovní kariéru, odráží se také ve **způsobu trávení volného času**. Pokud porovnáme trávení volného času mezi dělnickými rodinami, lze z hlediska přístupu ke škole odlišit dva základní typy.¹³⁷ Na jedné straně jde o menší

¹³⁷ ŠPAČEK, Ondřej, Jiří ŠAFR a Kateřina VOJTIŠKOVÁ. Rodiče a výchova 2010. Sociologický ústav AV ČR [online]. 2010 [cit. 2012-04-07]. Dostupné z: http://sdilenihodnot.soc.cas.cz/getfile.php?file=19844300&filename=RodiceVychova2010_VyzkumnaZprava.pdf

skupinu „ambiciózních“¹³⁸ rodin a na druhé straně o „statické“¹³⁹ dělnické rodiny. Oba typy dělnických rodin se výrazněji neodlišují. V čem se ovšem uvedené typy dělnické rodiny do jisté míry liší – je životní styl a hodnoty rodičů a rovněž školní výsledky dětí spolu se způsobem trávení volného času. Děti z „ambiciózní“ dělnické rodiny se vyznačují lepším prospěchem, více čtou, chodí častěji do knihovny. Jsou na tom podobně jako děti vysokoškoláků: vyrůstají v rodinách vybavených kulturním kapitálem, byť jeho objem je nepatrně menší než u vysokoškolských rodin. Jejich rodiče čtou více knihy, chodí do knihovny, mají doma více knížek, a ačkoliv kulturní participace není obecně příliš rozšířena, v porovnání s rodinami „statickými“ častěji navštěvují divadla, koncerty či výstavy. Naproti tomu děti ze „statické“ dělnické rodiny se vyznačují horším prospěchem i vlastním nižším kulturním kapitálem: čtou méně než jejich vrstevníci z ostatních skupin. Častěji vůbec nechodí na žádný kroužek a mají také více kázeňských problémů.

Pokud bychom porovnávaly děti z vysokoškolských a dělnických rodin, z výzkumu bychom zjistili, že děti z VŠ rodin čtou ve svém volném čase výrazně častěji než děti z dělnických rodin. Denně čte ve VŠ rodinách až 40% dětí, zatímco v dělnických činí tento podíl pouze 16%. Výrazná je také návštěvnost veřejné knihovny. Bezmála polovina dětí z dělnických rodin nenavštěvuje knihovnu vůbec, zatímco ve VŠ rodinách nenavštěvuje knihovnu pouze 22% dětí.

Děti z vysokoškolských rodin výrazně častěji docházejí na zájmové kroužky, věnují se individuálním koníčkům, čtou knihy a pracují s počítačem. Oproti tomu děti z dělnických rodin tráví svůj volný čas častěji ve školní družině a se svými vrstevníky. Podle rodičů vysokoškolsky vzdělaných by děti měly navštěvovat kroužky kvůli rozvoji své osobnosti a nesouhlasí s ponecháním úplně volnosti dětem.

Rozdíl je také v **četnosti rozhovorů o budoucím životě dítěte**. Ve vysokoškolských rodinách je toto téma diskutováno alespoň občas ve více než 90% případů, zatím-

¹³⁸ Ambiciózní rodiny jsou takové, jejichž rodiče plánují vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělání svých dětí.

¹³⁹ Statické rodiny jsou takové, jejichž rodiče očekávají od svých potomků nejvýše středoškolské vzdělání s maturitou (14 % výuční list, 23 % učební obor s maturitou, 51 % střední odbornou školu a 12 % gymnázium).

co v dělnických rodinách pouze u necelých 65%. Více než 10% dělnických rodin pak tyto otázky dokonce neřeší nikdy. Z výzkumu navíc vyplynulo, že navíc můžeme nalézt rozdíly u dělnických rodin. Pro dělnické „ambiciózní“ rodiny je typičtější aktivnější přístup a to, že častěji diskutují s dítětem o jeho budoucích plánech. V rodičovských představách o budoucím profesním uplatnění dítěte převládá důraz na společenský význam a uznání. Pro „statickou“ dělnickou rodinu je naopak příznačný pasivní výchovný styl, který lze metaforicky označit jako „volně plovoucí zátky“, typické je pro něj nekladení důrazu na to, co dítě dělá, ponechání volnosti, očekávání, že se o jeho vzdělávací dráhu postará škola.

Také Ivo Možný¹⁴⁰ v monografii *Rodina vysokoškolsky vzdělaných manželů* uvádí, že tito rodiče tráví více času četbou, chodí častěji do divadla, na koncerty a více cestují.

Pokud bychom porovnali význam vzdělání v různých zemích, zjistili bychom, že ve většině západních zemích se faktor vzdělání umístil na prvním místě.¹⁴¹ Tento fakt byl zjištěn v mezinárodním výzkumu „Sociální nerovnosti 1992“, který zjišťoval názor populace na význam třinácti různých faktorů pro dosažení úspěchu.¹⁴² Obyvatelé postkomunistických zemí faktor vzdělání umístili až na 4. a 5. místo po přirozených schopnostech člověka, touze vyniknout, těžké práci a kontaktech na „správné“ lidi. Obyvatelé Československa ocenili význam vzdělání nejméně. Ani po dvou letech ale nedošlo k významné změně názoru. Význam vzdělání ve výzkumu „Rodina 1994“ ukázal, že vzdělání bylo i nadále u velké části veřejnosti značně podceněno.¹⁴³

Z uvedených výzkumů, které proběhly na počátku 90. let, vyplývá, že lidé nepovažovali vzdělání za důležité. Jak jsem se již zmínila, je možné tento fakt vysvětlit tak, že dosažení vysokého vzdělání nebylo v socialistické společnosti žádoucí. To, že vzdě-

¹⁴⁰ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina vysokoškolsky vzdělaných manželů*. 1. vyd. Brno : Univerzita J. E. Purkyně, 1983 s. 116

¹⁴¹ Faktor rodina apod. nebyl ve výzkumu zařazen.

¹⁴² Respondenti hodnotili důležitost předpokladů úspěchu na čtyřbodové škále. Předpoklady byly následující: pracovitost, štěstí, dobrá výchova, nadání, touha vyniknout, správní známosti, majetek, dobře se oženit, vysokoškolské vzdělání, vzhled a krása.

¹⁴³ MACHONIN, Pavel - TUČEK, Milan. *Česká společnost v transformaci : K proměnám sociální struktury*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1996. s. 40 - 41

lání bylo devalvováno mzdovou nivelizací, která vedla k malým rozdílům v životní úrovni specifických skupin obyvatelstva.¹⁴⁴

Změna ve vzdělanostních aspiracích je již patrná v průběhu let 1989 a 2003. Z výzkumů (Rodina 1989 a PISA-L) vyplývá, že zatímco v roce 1989 jen 17% žáků osmých tříd uvedlo, že by si rozhodně přálo dosáhnout vysokoškolského vzdělání, v roce 2003 na dosažení vysokoškolského vzdělání aspiroval již každý druhý dotázaný žák devátých tříd.¹⁴⁵

Pokud bychom se zaměřili na proměnu pořadí životních cílů v letech 2003-2005, zjistili bychom, že zisk co nejvyššího vzdělání se umístil až před zálibami a společenským životem. Z tabulky je zřejmé, že nejvíce si lidé cení partnera a děti.

Tabulka 4: Důležitost životních cílů v roce 2003, 2005, 2006

	2003	2005	2006
POŘADÍ ŽIVOTNÍCH CÍLŮ	Průměr	Průměr	Průměr
Mít partnera	3,03	3,01	2,96
Mít děti	3,24	3,23	3,23
Úspěch v zaměstnání	3,4	3,38	3,44
Vdát se, oženit se	4,02	3,93	4,04
Co nejvyšší vzdělání	4,18	4,24	4,12
Věnovat se zálibám	4,8	4,75	4,76
Žít společenským životem	5,32	5,47	5,43

Zdroj: Manželství a jeho význam v pojetí české veřejnosti [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007 [cit. 2012-04-10]. Dostupný z WWW:

<http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100074s_MANZELSTVI.pdf>

¹⁴⁴ FIALOVÁ, Ludmila. Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 2000. s. 11

¹⁴⁵ MATĚJŮ, Petr. 2006. Představy o životním úspěchu a vzdělanostní aspirace. Pp. 149 in (Ne)rovné šance na vzdělání : vzdělanostní nerovnosti v České republice. Vyd. 1. Praha : Academia

III Praktická část

7 Dotazníkové šetření

V rámci své práce jsem se rozhodla uskutečnit také dotazníkové šetření. Jsem si však vědoma limitů svého šetření, proto zdůrazňuji, že toto **šetření má pouze ilustrativní charakter**. Tímto dotazníkem jsem se chtěla zorientovat v dané problematice. Vzhledem k tomu, že to byl pouze pokus, není tento dotazník relevantní. Dotazník byl vytvořen na internetu a prostřednictvím tohoto média byl šířen mezi studenty Technické univerzity. Respondenti vyplňovali formuláře na veřejné stránce, což zajistilo jejich naprostou anonymitu. Nespornou výhodou internetového dotazníku byl zisk velkého počtu dat během poměrně krátké doby. Samotný výzkum probíhal v květnu 2011. Většina otázek dotazníku byla uzavřená, a tak respondenti vybírali z předem připravených odpovědí. Část otázek také doplňovaly otázky otevřené, kde se respondenti mohli k otázce volně vyjádřit, což ale naprostá většina respondentů neučinila. Stanovené výzkumné problémy:

Problém č. 1: Má vlastní rodina vliv na preferovaný rodinný stav?

Problém č. 2: Má počet sourozenců vliv na plánovaný počet dětí?

Problém č. 3: Považují lidé založení rodiny jako důvod pro uzavření manželství a budování kariéry jako důvod pro neuzavření manželství.

Problém č. 4: Plánují respondenti žijící nesezdaně svatbu?

Pomocí dotazníkového šetření potvrdím, nebo vyvrátím následující hypotézy.

Hypotéza č. 1: Lidé, jejichž rodiče žili v manželském svazku, se budou spíše přiklánět ke stejnému typu soužití.

Hypotéza č. 2: Počet dětí rodiny, ze které respondent pochází, má vliv na rozhodování o počtu vlastních dětí.

Hypotéza č. 3: Více než polovina respondentů uvede rodinu jako důvod pro uzavření manželství a budování kariéry jako důvod pro neuzavření manželství.

Hypotéza č. 4: Více než polovina respondentů žijících nesezdaně svatbu plánuje.

7.1 Struktura dotazníku

Prostřednictvím dotazníku (příloha č. 1), který obsahuje celkem 17 otázek, jsem provedla dotazníkové šetření. Jak jsem se již zmínila, respondenty tvořili vysokoškolští studenti Technické univerzity v Liberci, kterým jsem vytvořený dotazník rozeslala.

Dotazník začíná oslovením respondentů a vysvětlením důvodu provádění průzkumu. Respondenti jsou v úvodu požádáni o vybrání vždy pouze jedné odpovědi a rovněž jsou také upozorněni na anonymitu dotazníkového šetření. Na začátku a na konci dotazníku jsou uvedeny otázky, jež zprostředkovaly základní informace o respondentech (rodinný stav, pohlaví a věk). Další otázky tohoto šetření se týkají názorů na manželství a rodičovství. Počet nabízených odpovědí se u jednotlivých otázek různí, a to v závislosti na zaměření a charakteru konkrétní otázky.

Vzhledem k tomu, že zastoupení mužů a žen, kteří tento dotazník vyplňovali, nebylo rovnoměrné, není možné považovat výsledky za reprezentativní. Navíc si je třeba uvědomit, že při vyplňování tohoto dotazníku mohlo dojít k nejrůznějším zkreslením. Data z tohoto dotazníku je proto třeba interpretovat velmi obezřetně.

Návratnost vyplněných dotazníků

V rámci diplomové práce byly dotazníky rozeslány 120 respondentům. Výzkumu se nakonec zúčastnilo 109 respondentů. Z tohoto počtu respondentů jsem 5 dotazníků vyřadila z důvodu nepřesného vyplnění, a tak byl konečný počet 104 respondentů.

Struktura respondentů podle pohlaví

Konečný počet respondentů tvořilo 77 žen, které tvořily 74% z celkového počtu odpovědí a 27 mužů, kteří tvořili 26% z celkového počtu odpovědí.

Struktura respondentů podle věku

Věkové rozmezí respondentů se pohybovalo mezi 20. a 25. rokem. Nejvíce z nich však bylo ve věku 20 až 23 let. Odpovědi mužů převládaly u respondentů ve věku 20, 24 a 25 let. V ostatních kategoriích převládaly odpovědi žen.

Struktura respondentů podle rodinného stavu

Rodinný stav respondentů byl dvojitý. Naprostou většinu respondentů tvořili respondenti svobodní, kterých bylo 93 (89%), z nichž bylo 23 svobodných mužů a 70 žen. Ženatých/vdaných bylo 11 (11%), z nichž byli 4 muži a 7 žen. Jiný rodinný stav žádný z respondentů nevedl.

Dotazníkovým šetřením, jsem chtěla zjistit, jestli **jsou jedinci ovlivněni tím, jak žijí jejich rodiče (hypotéza č. 1)** a získala jsem následující data:

- Respondenti, jejichž rodiče spolu žijí v manželství, se pro tuto formu soužití rozhodují ve 48 případech (91%). Pro život bez sňatku se přiklání 5 respondentů (9%).
- Respondentů, jejichž rodiče spolu žijí v manželství s jiným partnerem, se k této formě přiklání 17 (85%). Pro život bez sňatku se přiklánějí 3 respondenti (15%).
- Jediný respondent, jehož některý z rodičů žije nebo oba dva žijí nesezdaně s jiným partnerem, se přiklání k životu bez sňatku s vidinou budoucího manželství.
- Respondenti, jejichž rodiče žijí nesezdaně s jiným partnerem, se v 15 případech (50%) přiklání k manželství a v 15 případech k životu bez sňatku (50%).

Má počet dětí **rodiny, ze které respondent pochází, vliv na rozhodování o počtu vlastních dětí (hypotéza č. 2)?**

- Z výsledků je také patrné, že 63% respondentů preferuje dvě děti, 15% respondentů preferuje jedno dítě a 13% respondentů preferuje 3 děti a 6% respondentů preferuje 6 dětí a 3% respondentů preferuje čtyři a více dětí.

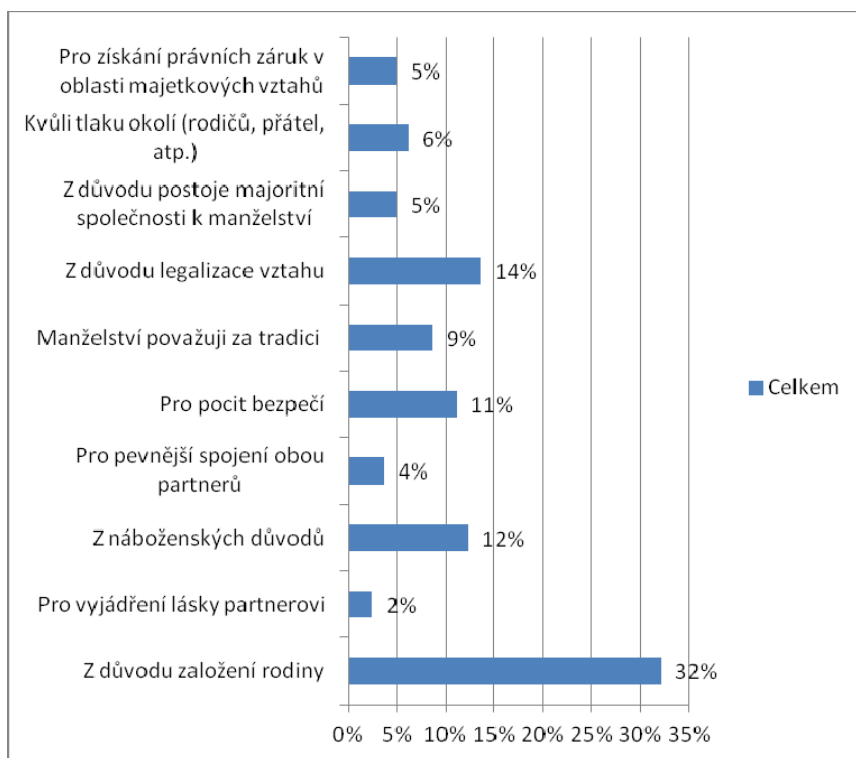
- Ideálním věkovým rozmezím pro založení rodiny je pro více než polovinu respondentů (66%) doba mezi 30. a 33. rokem. Pro 36% respondentů je tento věk nižší – od 25 do 29 let. Kromě toho 6 respondentů neplánuje vůbec založit rodinu.

Další otázkou dotazníkového šetření jsem zjišťovala, **zda respondenti považují založení rodiny jako důvod pro uzavření manželství a budování kariéry jako důvod pro neuzavření manželství (hypotéza č. 3).**

Z odpovědí respondentů (69 žen a 12 mužů), zda uzavřeli sňatek nebo ho plánují uzavřít, jsem získala následující data:

- Nejvíce respondentů se přiklonilo k odpovědi, že založení rodiny je důvodem k uzavření sňatku. Tuto možnost zvolilo celkem 26 z 81 respondentů (32%). Těchto 26 respondentů tvořili 3 muži (25% mužů) a 23 žen (33% žen).
- Druhým nejčastějším důvodem uzavření sňatku byla legalizace vztahu, kterou zvolilo 11 respondentek (16% žen). Tuto možnost zvolily pouze ženy.
- Třetím nejčastějším důvodem pro uzavření sňatku byly určeny náboženské důvody. Tuto možnost zvolilo 10 respondentů (12%), z nichž byli 4 muži (33% mužů) a šest žen (9% žen).

Graf 4: Důvod k uzavření sňatku

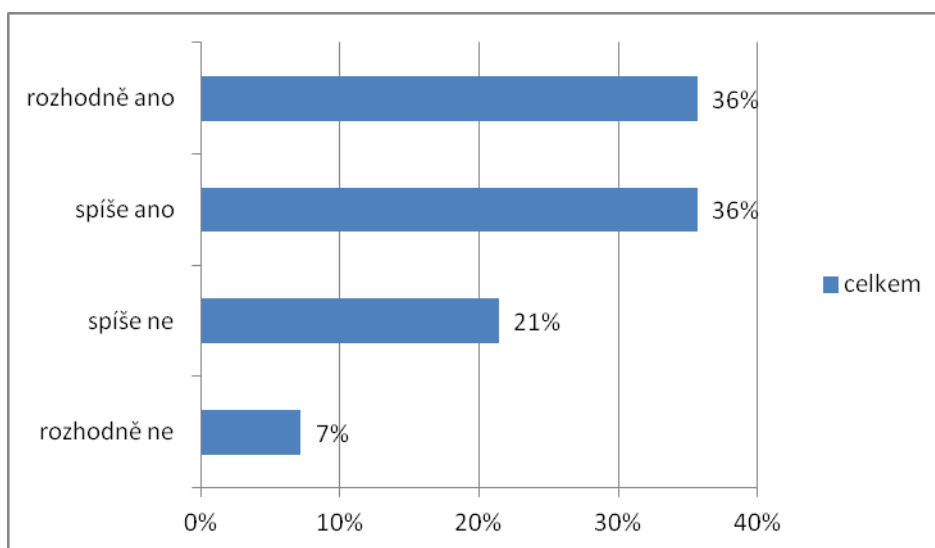
Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření

- Nejčastějším důvodem pro neuzavření sňatku respondenti označili v 9 případech (39%) zachování svobody. V tomto případě se jednalo o 6 mužů (40%) a 3 ženy (37%).
- Druhým nejčastějším důvodem neuzavření sňatku bylo označeno budování kariéry v 7 případech. Tuto možnost zvolilo 5 mužů (33%) a 2 ženy (25%).
- Dalším důvodem pro neuzavření sňatku bylo konstatování respondentů, že manželství není důležité. Tuto možnost zvolilo 5 respondentů, z nichž byli 4 muži (27%) a 1 žena (13%).

V dotazníkovém šetření jsem také zjišťovala postoj respondentů k svatbě. Konkrétně jsem se ptala **lidí žijících nesezdaně, zda plánují svatbu (hypotéza č. 4)**. Postoj ke svatbě respondentů dotazníkového šetření je následující:

- Nejvíce nesezdaně žijících respondentů 10 (72%) se přiklání k variantě, že by rádi v budoucnu vstoupili do manželství. Těchto 10 respondentů tvoří 7 žen (78% žen) a 3 muži (60% mužů).
- Do manželství neplánují vstoupit 2 ženy (22% žen) a 2 muži (40% mužů), kteří žijí nesezdaně.

Graf 5: Postoj všech respondentů žijících nesezdaně k svatbě

Zdroj: Vlastní dotazníkové šetření

7.2 Dílčí závěr

Na závěr dotazníkového šetření představím získaná data a potvrdím, nebo vyvrátím stanovené hypotézy. Hypotéza č. 1, která zněla následovně: **Lidé, jejichž rodiče žili v manželském svazku, se budou spíše přiklánět ke stejnému typu soužití**, se v tomto případě potvrdila, protože se ukázalo, že respondenti jsou ovlivněni soužitím svých rodičů. Respondenti, jejichž rodiče žijí ve svazku manželském, se ve většině případů přiklánějí ke stejné variantě soužití. V případě, kdy rodiče respondenta žijí spolu v manželství, se pro tuto variantu přiklání 91% respondentů. U respondentů, jejich rodiče žijí v manželství s jiným partnerem, se k této formě přiklání 85% respondentů. V případě, že rodiče respondentů žijí nesezdaně, k manželství se respondenti přiklání

pouze v padesáti procentech. V rámci průzkumu jsem se respondentů také ptala, jak hodnotí vztah svých rodičů: 36 respondentů (35%) odpovědělo, že by v budoucnu chtěli mít podobný vztah se svým partnerem/partnerkou, 41 respondentů (39%) se poučí z chyb svých rodičů, ale myslí se, že vztah rodičů byl vyhovující a 27 z nich (26%) by nechtělo mít podobný vztah jako mají jejich rodiče. Vlastní rodina má tedy vliv na preferovaný rodinný stav respondentů.

Hypotéza číslo 2, která tvrdila, že **počet dětí rodiny, ze které respondent pochází má vliv na rozhodování o počtu dětí**, se potvrdila pouze u respondentů pocházejících z rodiny se dvěma dětmi, kteří ve 37 případech, což je 76% respondentů s jedním sourozencem, vyjádřili, že by chtěli 2 děti. Pro více než polovinu respondentů (66%) je ideálním věkovým rozmezím pro založení rodiny doba mezi 30. a 33. rokem. Pro 36% respondentů je ideální věk pro založení rodiny od 25 do 29 let.

Hypotéza č. 3, která tvrdila, že **více než polovina respondentů uvede založení rodiny jako důvod pro uzavření manželství a budování kariéry jako důvod pro neuzavření manželství**, se nepotvrdila. Založení rodiny jako důvod pro uzavření manželství neurčila více než polovina respondentů (tuto možnost zvolilo 26% respondentů – 3 muži a 23 žen) a budování kariéry nebylo pro více než polovinu respondentů důvodem pro neuzavření manželství (tuto možnost zvolilo 34% respondentů).

Poslední hypotéza č. 4, která tvrdila, že **více než polovina respondentů žijících nesezdaně svatbu plánuje**, byla potvrzena. Svatbu v tomto případě plánuje 10 nesezdaně žijících respondentů (72%) a pouze 4 respondenti žijící nesezdaně svatbu neplánují (28%).

V rámci dotazníkového šetření se potvrdilo, že vysokoškolští studenti TUL jsou ovlivněni rodinným stavem svých rodičů a většina z nich plánuje sňatek až po třicátém roce. Toto tvrzení je podle mého názoru možné vysvětlit délkou studia. Dalším zjištěním z dotazníkového šetření bylo, že lidé pocházející ze dvou dětí preferují stejný počet dětí. Potvrdilo se také to, že více než polovina respondentů žijících nesezdaně svatbu plánuje. Nepotvrdila se ale hypotéza č. 3, protože více než polovina lidí nezaškrtnula manželství jako důvod pro uzavření manželství a budování kariéry jako důvod pro neuzavření manželství.

IV Závěr

Je nesporné, že v několika posledních letech prošla rodina významnou proměnou. Zatímco k těmto změnám docházelo v západní Evropě postupně, u nás došlo k poměrně velkému skoku po roce 1989. Lidem se naskytlo mnoho možností - mohli svobodně cestovat, vzdělávat se, podnikat apod. Důsledkem těchto možností byly demografické změny – snížení porodnosti, sňatečnosti a nárůst rozvodovosti. To, co by nejspíš dříve vzbuzovalo pohoršení, je dnes přijímáno většinou tolerantně (alternativní formy soužití, zvyšování rozvodovosti a opakovaných manželství apod.). Vzhledem k tomu, že již nelze vrátit čas a s tím i změny, které proběhly, budeme se muset s novou situací vyrovnat.

Podle mého názoru se nelze mladým lidem divit, že odkládají uzavírání sňatků a zakládání rodin do pozdějšího věku. Mnoho lidí tento důležitý krok odkládá na dobu, jež bude pro příchod dítěte příhodnější. Většina lidí totiž pokládá za důležité mít před založením rodiny vlastní bydlení a být alespoň částečně finančně zajištěn, protože zodpovědnost, která je na rodiče v rámci výchovy dětí kladena, je obrovská.

Říká se, že rodiče jsou pro své děti vzorem, proto od nich rodiče přebírají životní hodnoty, postoje, modely chování apod. Je tedy důležité, aby se rodiče do výchovy aktivně zapojovali a dostatečně se dítěti věnovali, chválili ho, naslouchali mu atd. Pro výchovu je také velmi důležité to, jak se k sobě členové rodiny chovají, jaká je v rodině atmosféra a zda například k sobě její členové mají důvěru. Někteří členové považují rodinu za velmi pevné společenství. Bohužel to však neplatí. Vzhledem k tomu, že soužití lidí většinou provázejí konflikty a nedorozumění, je třeba na vztazích neustále pracovat. Často se ale stává, že mnozí z nás považují rodinu za samozřejmost, a tak si rodiny neváží.

Každý člověk je ovlivněn rodinným klimatem, které má vliv nejen na jeho život, ale také na výchovu jeho vlastních dětí. Není to ale pouze rodinné klima, které ovlivňuje výchovu dětí. Z uvedených dat, vyplývá, že je vzdělání rodičů velmi významným činitelem působícím na jejich uvažování ohledně manželství, rodičovství.

Podobně jako jemu předávali rodiče své zkušenosti, předá je i on svým potomkům, proto je tak důležité, aby poznal pokud možno co nejvřelejší rodinné vztahy. Aby

bylo možné udržet dobré rodinné vztahy, je třeba, aby k sobě členové měli úctu a aby dokázali své spory ukončit smírným řešením. Důležité jsou proto vzájemné vztahy rodičů, které se odráží v budoucích partnerských vztazích dětí. Rodiče by své děti měli vychovat tak, aby se z nich stal samostatný jedinec, který je schopný se starat nejen o sebe, ale také o svou budoucí rodinu a také případně o své rodiče.

Jedním z důvodů, proč dochází k uvedeným změnám ve společnosti, může být změna hodnotové orientace, která se projevuje individualismem, díky kterému se člověk stává soutěživým a zároveň sobečtějším, ale i tak se rodina ve výzkumech umisťuje v žebříčku hodnot na nejvyšších místech. Přestože rodina jako základní společenská jednotka prochází různými krizemi, je pro společnost nenahraditelná a bude vždy základem společnosti. Rozdíly v chápání rodiny dřívějších a dnešních generací jsou předmětem četných diskuzí.

Na závěr považuji za důležité zmínit důležitost soužití mladší a starší generace. Vzhledem k tomu, že rodiny již se svými prarodiči nežijí pohromadě, chybí dětem úcta ke starší generaci.

V Použitá literatura

- BASL, Josef. (Ne)rovné šance na vzdělání : vzdelanostní nerovnosti v České republice. Vyd. 1. Praha : Academia, 2006. 411 s. ISBN 80-200-1400-4.
- ČERMÁKOVÁ, Marie. Proměny současné české rodiny : (rodina-gender-stratifikace). Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 2000. 170 s. Studie ; sv. 28. ISBN 80-85850-93-1.
- ČERMÁKOVÁ, Marie. a kol. Na cestě do EU: rovné příležitosti mužů a žen v ČR. Praha: Národní kontaktní centrum - Ženy a věda, 2002.
- Fenomén bezdětnosti v sociologické a demografické perspektivě. 1. vyd. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2006. 153 s. Sociologické studie ; 06/4. ISBN 80-7330-092-3.
- FIALOVÁ, Ludmila. Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 2000. 163 s. Studie ; sv. 24. ISBN 80-85850-87-7.
- GEIST, Bohumil. Sociologický slovník. Praha: VICTORIA PUBLISHING, 1992. ISBN 80-85605-28-7.
- GIDDENS, Anthony. Sociologie. Vyd. 1. Praha : Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.
- HAMPLOVÁ, Dana a Blanka ŘEHÁKOVÁ. Kdo u nás rodí děti za svobodna?. In: Jaká je naše společnost?. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, s. 14. ISBN 978-80-7419-025-4.
- HAMPLOVÁ, Dana. Děti na psí knížku? : mimomanželská plodnost v ČR. Vyd. 1. Praha : Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2007. 155 s. ISBN 978-80-7330-128-6.
- HAMPLOVÁ, Dana - RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka. České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina. 1. vyd. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2003.
- HAŠKOVÁ, Hana. Fenomén bezdětnosti. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. 264 s. Studie ; sv. 59. ISBN 978-80-7419-020-9.
- HAVLÍK, Radomír - KOŤA, Jaroslav. Sociologie výchovy a školy. Vyd. 1. Praha : Portál, 2002. 174 s. ISBN 80-7178-635-7.

- CHALOUPKOVÁ, Jana. Je manželství přežitkem : Naši mladí, naše budoucnost?. In MAŘÍKOVÁ, Hana, et al. *Jaká je naše společnost?*. Praha : SLON, 2010.
- CHALOUPKOVÁ, Jana - ŠALAMOUNOVÁ, Petra. Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě. 1. vyd. Praha : Sociologický ústav AV ČR, c2004. 60 s. Sociologické studie = Sociological Studies ; 04/07. ISBN 80-7330-062-1.
- JANDOUREK, Jan. Sociologický slovník. Vyd. 2. Praha : Portál, 2007. 285 s. ISBN 978-80-7367-269-0 (váz.).
- KATRŇÁK, Tomáš. Spříznění volbou? : homogamie a heterogamie manželských párů v České republice. Vyd. 1. Praha : Pro Masarykovu univerzitu vydalo Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. 239 s. Studie ; sv. 52. ISBN 978-80-86429-98-4.
- Kdo u nás rodí děti za svobodna? : Naši mladí, naše budoucnost?. In HAMPLOVÁ, Dana; ŘEHÁKOVÁ, Blanka. *Jaká je naše společnost?*. Praha : SLON, 2010. s. 446.
- KRAUS, Blahoslav - POLÁČKOVÁ, Věra. Člověk - prostředí - výchova : k otázkám sociální pedagogiky. Brno : Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2 (brož.).
- KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008.
- LANGMEIER, Josef - KREJČÍŘOVÁ, Dana. Vývojová psychologie. Vyd. 3., přeprac. a dopl., v Grada Publishing vyd. 1. Praha : Grada Publishing, 1998. 343 s. Psyché. ISBN 80-7169-195-X.
- MACHONIN, Pavel - TUČEK, Milan. Česká společnost v transformaci : K proměnám sociální struktury. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1996. 364 s. Studie ; Sv. 11. ISBN 80-85850-17-6.
- MAREŠ, Petr. Sňatkový trh - koncepty a modely. In: Modernizace a česká rodina. Brno: Barrister & Principal, 2003, s. 22. ISBN 80-86598-61-6.
- MAŘÍKOVÁ, H. et al. *Velký sociologický slovník. II. svazek, P/Ž*. 1. vyd. Praha: KAROLINUM, 1996.
- MATĚJČEK, Zdeněk. Výbor z díla. Vyd. 1. Praha : Karolinum, 2005. 445 s. ISBN 80-246-1056-6 (váz.).

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha : Portál, 2008. 380 s. ISBN 978-80-7367-502-8.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vyd. Praha : Slon, 1993. 124 s. Studijní texty ; Sv. 3. ISBN 80-901424-7-0.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997. 144 s. Studijní texty. Série učebnic pro obor sociální práce ; sv. 1. ISBN 80-85850-24-9.

MAŘÍKOVÁ, Hana. *Muž v rodině: demokratizace sféry soukromé*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 1999. 108 s. Working papers ; WP 99:6. ISBN 80-85950-69-3.

Modernizace a česká rodina. Vyd. 1. Brno : Barrister & Principal, 2003. Sociální studia. ISBN 80-86598-61-6.

MONTOUSSÉ, Marc - RENOUEAU, Gilles. *Přehled sociologie*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2005. 335 s. ISBN 80-7178-976-3.

MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2006.

MOŽNÝ, Ivo ; RABUŠIC, Ladislav. *Návrat české rodiny do Evropy : Česká rodina, sňatkový trh a reprodukční klima*. In *Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998*. Praha : Academia, 1998.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina vysokoškolsky vzdělaných manželů*. 1. vyd. Brno : Univerzita J. E. Purkyně, 1983. 189 s.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 1999. 251 s. Základy sociologie ; sv. 8. ISBN 80-85850-75-3.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha : Sociologické nakladatelství, 2002. 250 s. ISBN 80-86429-05-9.

NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: ACADEMIA, 1999.

Na cestě do EU: rovné příležitosti mužů a žen v ČR. Praha : Národní kontaktní centrum - Ženy a věda : Sociologický ústav AV ČR, 2002.

NOVOTNÁ, Eliška. *Sociologie sociálních skupin*. Vyd. 1. Praha : Grada, 2010. 120 s.

NOVOTNÁ, Eliška. Základy sociologie. Vyd. 1. Praha : Grada, 2008. 191 s. ISBN 978-80-247-2396-9.

OAKLEY, Ann. Pohlaví, gender a společnost. Vyd. 1. Praha : Portál, 2000. 171 s. ISBN 80-7178-403-6 (brož.).

Ottův slovník naučný : ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Dvacátýprvý díl, R (Ř) - Rozkoš. Praha : Argo : Paseka, 2000.

PAVLÍK, Z. Populační vývoj České republiky. 1990-2002. 1. vyd. Praha : DemoArt, 2002.

PLHÁKOVÁ, Alena. Dějiny psychologie. Vyd. 1. Praha : Grada, 2006. 328 s. Psyché. ISBN 80-247-0871-X.

Požizují si české ženy své děti ke snížení vlastní nejistoty?. In: *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Olomouc: ALBERT, 2008, s. 30. ISBN 978-80-7326-140-5.

Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 2000. 163 s. Studie ; sv. 24. ISBN 80-85850-87-7 (brož.).

RABUŠIC, Ladislav. Kde ty všechny děti jsou ? : porodnost v sociologické perspektivě. Vyd. 1. Praha : SLON, 2001. 265 s. Studie ; sv. 32. ISBN 80-86429-01-6.

RENZETTI, Claire M. - CURRAN, Daniel J. Ženy, muži a společnost. Vyd. 1. Praha : Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.

Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti. Vyd. 1. Boskovice : Fakulta sociálních studií (Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti) Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Albert, 2008. 328 s. Dostupné na internete: . ISBN 978-80-7326-140-5.

Rozvody podle příčiny rozvratu manželství. Český statistický úřad [online]. 2011 [cit. 2012-04-07]. Dostupné z:

[http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/28003FC405/\\$File/401911rc10.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/28003FC405/$File/401911rc10.pdf)

SINGLY, Francois de. Sociologie současné rodiny. Vyd. 1. Praha : Portál, 1999. 127 s. ISBN 80-7178-249-1.

Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný? : proměny reprodukčního chování a možnosti rodinné politiky z hlediska postojů české veřejnosti. Praha : Univerzita Karlo-

va, Přírodovědecká fakulta, katedra demografie a geodemografie, 2006. 158 s. ISBN 80-86561-93-3.

MARCUS, Sharon. Genealogie manželství. Sociologický časopis. 2009, roč. 45, č. 4.

TUČEK, Milan. Česká rodina v transformaci - Stratifikace, dělba rolí a hodnotové orientace. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 1998. 159 s. Working Papers ; WP 98:3. ISBN 80-85950-45-6.

Velký slovník naučný. [2], m/ž. Vyd. 1. Praha : Diderot, 1999. s. 843-1679. Encyklopedie Diderot.

Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998. Vyd. 1. Praha : Academia, 1998.

Internetové zdroje:

ČERVENKA, Jan. Hodnotové orientace české veřejnosti. Centrum pro výzkum veřejného mínění: Sociologický ústav AV ČR [online]. 2004 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100433s_ov50107.pdf

DIMITROVÁ, Michaela. Manželství a jeho význam v pojetí české veřejnosti. In: Naše společnost [online]. 2007 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100074s_MANZELSTVI.pdf

Gender v managementu: kvalitativní výzkum podmínek a nerovností v ČR. DUDOVÁ, Radka, Alena KRÍŽKOVÁ a Drahomíra FISCHLOVÁ. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí [online]. 2006 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_207.pdf

Hodnota dítěte v individuálním životě a pro společnost [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006 [cit. 2012-04-10]. Dostupný z WWW: http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100061s_Hodnota%20ditete%20v....pdf

MAŘÍKOVÁ, Hana. Gender! Co to znamená?. In: Sociologický webzín [online]. 1982 [cit. 2012-04-29]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=225&lst=120>

Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě [online]. Praha: Sociologické studie, 2008 [cit. 2012-04-10]. Dostupný z WWW: <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/210_1chalou47%20pro%20tisk.pdf>

Sňatečnost. In: Český statistický úřad [online]. 2012 [cit. 2012-04-29]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost/>

SOKOLOVÁ, Věra. Otec, otec a dítě: Gay muži a rodičovství. Sociologický časopis [online]. 2009, č. 1 [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://dlib.lib.cas.cz/4481/1/SokolovaSC2009-1.pdf>

SOUKUPOVÁ, Eva. Jak je výhodné mítí manžela. Sociologické studie [online]. 2006 [cit. 2012-04-07]. Dostupné z: http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/242_SS_06_05.pdf#page=76

Sňatky a bilance manželství v letech 1920 - 2009, 2010. Český statistický úřad. [http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/D900349A1C/\\$File/4032100405.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/D900349A1C/$File/4032100405.pdf) (accessed March 12, 20).

ŠALAMOUNOVÁ, Petra a Gabriela ŠAMANOVÁ. Reprodukční záměry mladých lidí. Sociologický ústav [online]. 2004 [cit. 2012-04-07]. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100030s_Reprodukcn%C3%AD%20zamery%20mladych...pdf

ŠPAČEK, Ondřej, Jiří ŠAFR a Kateřina VOJTÍŠKOVÁ. Rodiče a výchova 2010. Sociologický ústav AV ČR [online]. 2010 [cit. 2012-04-07]. Dostupné z: http://sdilenihodnot.soc.cas.cz/getfile.php?file=19844300&filename=RodiceVychova2010_VyzkumnaZprava.pdf

TABERY, Paulina. Názory české veřejnosti na práva lidí s homosexuální orientací. Naše společnost [online]. 2010 [cit. 2012-04-07]. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101046s_ov100712.pdf

Ukazatele plodnosti. In: Demografie [online]. 2011 [cit. 2012-04-29]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/4008-11>

VOHLÍDALOVÁ, Marta. Kdo podává žádost o rozvod a jaké jsou příčiny rozpadu partnerských vzta-hů?. Sociologický ústav [online]. 2010 [cit. 2012-04-07]. Dostupné z: <http://dlib.lib.cas.cz/6552/>

Zákon o rodině. In: Sbírka zákonů [online]. 2012 [cit. 2012-04-06]. Dostupné z:
<http://www.sbirkazakonu.info/zakon-o-rodine/muz-a-zena-maji-v-manzelstvi-stejna-prava-a.html>

VI Seznam příloh

Příloha č. 1 - Dotazník pro studenty Technické univerzity v Liberci

Příloha č. 2 – Upřesňující data

Smysl manželství a rodičovství pro vysokoškolské studenty

Vážené studentky a vážení studenti, chtěla bych vás požádat o spolupráci při vyplňování dotazníku, který je součástí mé diplomové práce na téma Smysl manželství a rodičovství pro vysokoškolské studenty TUL. Ráda bych zjistila Vaše názory týkající se zakládání rodiny, vstupu do manželství a také Vašich plánů do budoucna. Z nabídky odpovědí vyberte, prosím, vždy pouze jednu odpověď. Dotazník je anonymní. Děkuji Vám za čas, který budete vyplňování dotazníku věnovat.

Jarmila Hrušková

1. Jaký je Váš současný rodinný stav?

- ženatý/vdaná
- svobodný/svobodná
- rozvedený/rozvedená
- v rozvodovém řízení
- vdova/vdovec
- jiný stav

2. Jaký typ soužití si nyní myslíte, že v budoucnu zvolíte? Odpovězte také v případě, přestože v současné době nemáte partnera. Pokud jste již vstoupil/a do svazku manželského, označte tedy život v manželství.

- život v manželství
- život bez sňatku
- život bez sňatku s vidinou budoucího manželství
- život s partnerem v oddělených domácnostech
- jiná možnost

3. Dovolte mi otázku na soužití Vašich rodičů. Jak žijí Vaši rodiče v současné době?

- spolu v manželství
- v manželství s jiným partnerem/partnerkou
- spolu nesezdaně
- nesezdaně s jiným partnerem/partnerkou
- nežijí společně
- jiná možnost

4. Jak hodnotíte vzájemný vztah Vašich rodičů?

- v budoucnu bych rád/a také měl/a podobný vztah
- myslím, že vztah rodičů byl vyhovující, ale poučím se z jejich chyb
- nerad/a bych měl/a podobný vztah s partnerem

5. Z kolika dětí v rodině pocházíte?

- z jednoho dítěte
- ze dvou dětí
- ze tří dětí
- ze čtyř a více dětí

6. Kolik dětí celkem si do budoucna představujete, že budete mít?

- žádné dítě
- jedno dítě
- dvě děti
- tři děti
- čtyři a více dětí

7. Považujete se za věřícího člověka?

- rozhodně ano
- spíše ano
- spíše ne
- rozhodně ne

8. Jaký je podle Vás optimální věk pro založení rodiny v současné době? Pokud nemáte v plánu rodinu založit, přejděte k otázce č. 9.

- do 21 let
- 22-24
- 25-29
- 30-33
- 34-36
- po 36. roce

9. Co je podle Vás nejčastější důvodem, že lidé zůstávají bezdětní?

- mají pochybnosti o svém partnerství
- nemají partnera
- děti nemohou mít ze zdravotních důvodů
- děti považují za omezení svobody
- nepovažují svět za vhodné místo pro založení rodiny
- z ekonomických důvodů
- bojí se, že by jim děti omezily kariéru
- Jiné:

10. Proč dnes podle Vás lidé odsouvají početí prvního dítěte až na věk po „třicítce“?

- dávají přednost kariéře
- protože déle studují

- chtějí si nejdříve více užívat života bez dětí
- necítí se být připraveni
- bojí se domnělé ztráty svobody
- Jiné:

11. Pokud plánujete v budoucnu uzavřít sňatek, nebo jste ho již uzavřel/a, proč jste se tak rozhodl/a? V případě, že neplánujete uzavřít v budoucnu sňatek, přejděte k otázce č. 12.

- z důvodu založení rodiny
- je to způsob vyjádření lásky partnerovi
- z náboženských důvodů
- pro pevnější spojení obou partnerů
- pro pocit bezpečí
- manželství považují za tradici
- z důvodu legalizace vztahu
- z důvodu postoje majoritní společnosti k manželství
- kvůli tlaku okolí (rodičů, přátel, atp.)
- pro získání právních záruk v oblasti majetkových vztahů
- Jiné:

12. V případě, že neplánujete uzavřít v budoucnu sňatek, proč jste se tak rozhodl/a? Pokud svatbu plánujete, přejděte k otázce č. 13.

- chci si zachovat svobodu
- mám vlastní špatné zkušenosti
- rád/a bych se věnoval/a vlastní kariéře
- manželství nepovažuji za důležité
- Jiné:

13. Myslíte si, že je dobré si s partnerem vyzkoušet soužití před sňatkem?

- rozhodně souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím
- rozhodně nesouhlasím

14. Pokud žijete s partnerem v jedné domácnosti. Plánujete do budoucna svatbu? Pokud společně v jedné domácnosti nežijete nebo partnera nemáte, přejděte k otázce č. 15.

- rozhodně souhlasím
- spíše souhlasím
- spíše nesouhlasím
- rozhodně nesouhlasím

15. Pokud nepovažujete za dobré vyzkoušet si soužití s partnerem v jedné domácnosti, proč se tak domníváte? Pokud považujete za vhodné, aby si lidé soužití v jedné domácnosti vyzkoušeli, přejděte k otázce č. 16.

- nesezdané soužití ohrožuje pevnost budoucího manželství
- lidé přicházejí o iluze
- z náboženských důvodů
- Jiné:

16. Na závěr mi dovoluňte položit dvě otázky o Vaší osobě. Jste?

- muž
- žena

17. Kolik je Vám let? Doplňte, prosím, číslici:

Příloha č. 2 – Upřesňující data

Tabulka 5: Průměrné umístění životních oblastí podle významu pro respondenta (%)

	Průměr
Rodina	1,38
Přátelé a známí	2,77
Práce	2,79
Veřejná činnost	4,98
Náboženský život	5,27
Volný čas	3,73

Zdroj: ČERVENKA, Jan. Hodnotové orientace české veřejnosti. *Centrum pro výzkum veřejného mínění: Sociologický ústav AV ČR* [online]. 2004 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100433s_ov50107.pdf

Tabulka 6: Průměrná hodnota pořadí životních cílů v letech 2003 a 2005

	2003	2005
Mít stálého partnera	3,03	3,01
Mít děti	3,24	3,23
Dosáhnout úspěch v zaměstnání	3,4	3,38
Vdát se, oženit se (být vdaná, ženatý)	4,02	3,93
Dosáhnout co nejvyššího vzdělání	4,18	4,24
Věnovat se svým zálibám	4,8	4,75
Žít pestrým společenským životem	5,32	5,47

Zdroj: *Hodnota dítěte v individuálním životě a pro společnost* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006 [cit. 2012-04-10]. Dostupný z WWW: http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100061s_Hodnota%20dite%20v....pdf

Tabulka 7: Sňatky celkem a snoubenců s vysokoškolským vzděláním

	1994	1997	2000	2003	2006
Sňatky celkem	58 440	57 804	55 321	48 943	52 860
Oba VŠ	2 228	2 717	3 306	4 034	5 439
Alespoň 1 VŠ	7 945	9 123	10 335	11 228	14 124

Zdroj: Vysokoškoláci z demografického pohledu 1991-2006 [online]. Praha: Český statistický úřad, 2007 [cit. 2012-04-10]. Dostupný z WWW:

<[http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/6100309267/\\$File/403607k04.pdf](http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/t/6100309267/$File/403607k04.pdf)>

Tabulka 8: Podíl mimomanželsky narozených podle kraje trvalého bydliště matky (v %), 1990 a 2006

	1990	2006
Hlavní město Praha	10,5	30
Středočeský kraj	7,3	29,7
Jihočeský kraj	6,7	33,0
Plzeňský kraj	7,8	34
Karlovarský kraj	17,7	51,1
Ústecký kraj	16,5	48,3
Liberecký kraj	11,1	38,1
Královéhradecký kraj	7,3	31,8
Pardubický kraj	6	30
Vysočina	4,1	24,9
Jihomoravský kraj	6,4	27,8
Olomoucký kraj	6,6	33,4
Moravskoslezský kraj	9,1	38,1
Zlínský kraj	4,7	23,5

Zdroj: HAMPLOVÁ, Dana. Děti na psí knížku? : mimomanželská plodnost v ČR. Vyd. 1. Praha : Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2007. s. 24